

L'ALFAQUÍ MAHOMAT ALHAIG I LA
LLUITA PEL PODER
A LA MORERIA D'ELX (1448-1457)

per

Maria Teresa Ferrer i Mallol
(INSTITUCIÓ MILÀ I FONTANALS, CSIC)

De la mateixa manera que a la Baixa Edat Mitjana es registraren nombroses lluites i enfrontaments pel control del poder als municipis cristians, per exemple a Barcelona, també la comunitat musulmana experimentà dissensions internes a la mateixa època¹. Un exemple que podem seguir amb tot detall és el d'Elx, on a mitjan segle XV s'enregistraren greus enfrontaments entre l'*alfaquí*, Mahomat Alhaig, i els seus partidaris, i el *cadi*, Alí Abençaoit, i els seus². Roser Salicrú³ i Josep-David Garrido i Valls⁴ han comentat ja aquestes dissensions;

¹ Aquest treball forma part del projecte de recerca "*La Corona de Aragó potencia mediterrànea: expansió territorial y econòmica en la Baja Edad Media*", concedit pel Ministeri de Ciència i Tecnologia per al període 2002-2004. Forma part també dels treballs que executem amb l'ajut del grup de recerca consolidat "*La Corona catalano-aragonesa, l'Islam i el món mediterrani*", subvencionat per la Conselleria d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya per al període 2001-2004.

² Havia anunciat que faria un article sobre aquest tema, per al volum 12 de *Sharq Al-Andalus*, que finalment no vaig poder escriure. Ara el reprenc el tema, després d'haver consultat molta més documentació.

³ SALICRÚ I LLUCH, R., "Sarraïns desaveïnats d'Elx a mitjan segle XV (1449) segons llur propi testimoni: dificultats econòmiques i conflictivitat interna de la moreria", *Sharq Al-Andalus*, 12, 1995, pp. 23-66.

⁴ GARRIDO I VALLS, J. D., "Elx i Crevellent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona (1391-1473)", *La Reia, Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó*, 11, 1997, pp. 11-36. IDEM, "Barcelona senyora de mudèjars: la introducció de la insaculació a la moreria d'Elx per les autoritats barcelonines", a *III Congrés d'Història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*, vol. I, Ponències i Comunicacions, Barcelona, Institut Municipal d' Història, 1993, pp. 177-180.

també José Hinojosa⁵ ha proporcionat altres dades sobre aquest enfrontament; ara, l'anàlisi de la documentació municipal barcelonina, particularment les lletres rebudes, ens permetrà seguir de manera continuada i detallada aquests enfrontaments, des del punt de vista de les diverses parts interessades. Poques vegades tenim la documentació apropiada per conèixer la vida interna d'una aljama com en aquesta ocasió.

Devem l'existència d'aquesta documentació tan rica al fet que Elx i Crevillent fossin en mans de la ciutat de Barcelona des de 1391 a 1473. Ambdues localitats foren la penyora del préstec de 50.000 florins atorgat a l'infant Martí l'any 1391, per ajudar-lo a pagar l'expedició a l'illa de Sicília de 1392⁶. Els oficials de la ciutat a Elx escrivien llargs informes als consellers perquè ells decidissin les qüestions més importants i tant els jurats cristians com els càrrecs de l'aljama de la moreria també els hi escrivien sovint per formular peticions, exposar queixes o punts de vista sobre determinades qüestions; per tant, gaudim d'una informació immillorable, a vegades fins i tot repetitiva perquè la renovació anual dels consellers obligava a explicar l'origen i evolució de determinats problemes.

Presentarem, en primer lloc, els protagonistes de les dissensions.

Els protagonistes de l'enfrontament

El *cadi* d'Elx, Alí Abençat, pertanyia a una família molt arrelada a la regió; un Çahat Abençot o Abençot, sarràí de la vall d'Elda, era *cadi* d'Elx i d'aquesta vall el 1371; un Alí Abençot fou *cadi* de Nompot (després anomenada Montfort) el 1387, després d'Elx el 1392 i el 1398 també d'Alacant, malgrat que l'any 1392 havia estat empresonat, acusat de crim de "*collera*", és a dir, de rapte de cristians per demanar-ne rescat o de col·laboració amb els almogàvers de Gra-

⁵ HINOJOSA MONTALVO, J., *La morería de Elche en la Edad Media*, Teruel, Centro de Estudios Mudéjares, Instituto de Estudios Turolenses, 1994, 196 pp.

⁶ CABESTANY I FORT, J. F. I SOBREQÜÉS I CALLICÓ, J., "Elx i Crevillent, baronia de Barcelona (1391-1473). Notes i documents per al seu estudi", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano (14-18 abril 1971)*, vol. II, Valencia, Universidad, 1980, pp. 625-638. FERRER I MALLOL, M. T., *Les aljames sarraïnes de la governació d'Oriola*, Barcelona, Institució Milà i Fontanals, CSIC, 1988, pp. 38-42.

nada⁷; probablement era el pare de qui protagonitzà les dissensions de 1449 a Elx. Suposo que ja és el nostre protagonista l'Alí Abençatot que fou nomenat *cadi* d'Elx el 7 de maig de 1428, després de la destitució d'Alí de Bellvís⁸, el magnat islàmic que acaparava gran part dels càrrecs de *cadi* de tots els estats de la confederació catalano-aragonesa⁹. J. Hinojosa creu que els Abençat i els Abençatot són famílies diferents, bé que emparentades, mentre que a mi em sembla que són la mateixa i que les diferències deriven només de la transcripció aproximada i sempre variable que els cristians feien dels noms islàmics. Els *vells* de l'aljama transcriuen el seu nom, l'any 1449, com Alí Abençat Abençatot o més simplement Alí Abençat¹⁰, ell mateix signa una carta com a Alí Bençat¹¹, mentre que els oficials cristians, el procurador i el batlle l'esmenten com a Alí Abençat, Alí Enbasot, Alí Ambasot o Alí Abençot¹². Estava casat amb Zoayra; no hi ha menció dels fills. A causa de l'enfrontament amb la facció de l'*alfaquí* i del procés per depurar els seus comptes, que aquest impulsà, hagué d'exiliar-se i s'instal·là a Asp, domini, llavors del comte de Cocentaina, que féu defensar la seva causa durant anys. A canvi, ell hagué de signar un compromís de vassallatge per vint anys. Recordem que el *cadi* era la figura central de l'aljama, jutjava les causes entre musulmans segons *sunna* i *xara* i tenia competència en afers de matrimonis, herències, contractes etc. Solia acumular el càrrec d'escrivà o notari de l'aljama. Repartia la càrrega dels impostos comunitaris entre els membres de l'aljama. El seu nomenament no depenia de l'aljama sinó del senyor, en aquest cas Barcelona¹³.

⁷ FERRER, *Les aljames sarraïnes de la governació d'Oriola*, pp. 64, 68, 167 i doc. 127.

⁸ AHCB, *Consellers, Baronies*, XII-caixa 24, paper del 7 de maig de 1428. Cf. també HINOJOSA, *La moreria de Elche*, p. 57.

⁹ FEBRER ROMAGUERA, M. V., "Los Bellvís: una dinastía mudéjar de alcaldías generales de Valencia, Aragón y principado de Cataluña", *III Simposio Internacional de Mudéjarismo (1984)*. Actas, Teruel, Instituto de Estudios Turolenses, 1986, pp. 277-290.

¹⁰ AHCB, *Consell de Cent* (d'ara en endavant CC), *Lletres Comunes Originals* (d'ara en endavant LL.C.O.), X-19, ff. 59 (1449, març, 30) i 121 (1449, juny, 24).

¹¹ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 148 (1449, agost, 7).

¹² AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 140 (1449, agost, 7) i X-20, f. 159 (1450, juliol, 9), 192 (1450, agost, 24) i 209 (1450, setembre, 10) i caixa segles XIII-XV, paper de 1450, març, 4.

¹³ Sobre aquesta figura crucial del govern de les aljames cf. BURNS, R. I., *Islam under the Crusaders: Colonial Survival in the Thirteenth-Century Kingdom of Valencia*, Princeton, Princeton University Press, 1974, pp. 224-234, 258, 375 i ss.; BOSWELL, J., *The Royal Treasure: Muslim Communities under the Crown of Aragon in the Fourteenth Century*, New Haven-Londres, Yale University Press, 1977, pp. 77-79. MUTGE I VIVES, J., *L'aljama sarraïna de Lleida a l'Edat Mitjana. Aproximació a la seva història*, Barcelona, CSIC, Institució Milà i Fontanals, 1992, pp. 21-22.

El seu antagonista, Mahomat Alhaig, sembla ésser Mahomat Benalhaig, de l'alqueria d'Almudaina, prop de Cocentina, que havia anat a viure a Elx el 1432 per exercir el càrrec d'*alfaquí*; el seguiren dos sarraïns més d'Almudaina el 1433, els seus sogres i el seus cunyats el 1434, fins a un total de vuit persones¹⁴. Posteriorment, com veurem, es digué que l'alqueria d'Almudaina s'havia despoblat per culpa seva. L'*alfaquí* sabé envoltar-se aviat d'un grup d'adeptes amb els quals s'oposà al *cadi* i als seus. A més de les tasques pròpies del seu càrrec, també es dedicava al comerç. L'any 1437 obtingué autorització per portar a Granada, per via marítima, un càrrec de sal, oli i altres mercaderies seves, exceptuades les prohibides¹⁵. Estava casat i tenia almenys una filla, anomenada Zoayra, i fills, un dels quals s'anomenava Hun. Ignorem el nom de la seva muller. Les esposalles de Zoayra, primer amb Muça Almuquetdem - que foren anul·lades quan se sabé que no era ric sinó que estava carregat de deutes- i després amb Axer Abenzacaria, el *cadi* que substituï Alí Abençao, provocaren processos sonats, l'enfrontament amb el comte de Cocentina i una llarga sèrie de vicissituds que trencaren la família de l'*alfaquí*, com veurem. Pel seu càrrec tenia cura de la mesquita, del culte, de dirigir l'oració, d'ensenyar els nens i, com a expert en dret islàmic, el seu consell podia ésser requerit pel tribunal del *cadi* i en tribunals d'apel·lació¹⁶. Segons la distinció feta pels consellers de Barcelona, que després comentarem, mentre el *cadi* tenia cura de les coses temporals de l'aljama, l'*alfaquí* en tenia de les espirituals.

Un tercer protagonista dels esdeveniments fou Axer Abenzacaria, que succeí en el càrrec de *cadi* a Alí Abençao. Es convertí en gendre de Mahomat Alhaig, en casar-se amb la seva filla Zoayra. Però el matrimoni fou separat per causa del procés pel doble matrimoni de Zoayra, que comentarem detalladament. Quan fou proposat per al càrrec de *cadi* es digué que era expert en *sunna* i *xara*, però més tard, la facció contrària l'acusà d'ésser ignorant, de fer documents falsos etc. Fou cessat l'any 1458 i processat, com veurem més endavant. El substituï un tal Ayet¹⁷.

BASÁÑEZ VILLALUENGA, M^a. B., *La aljama sarracena de Huesca en el siglo XIV*, Barcelona, CSIC, Institución Milá y Fontanals, 1989, pp. 30-31. FEBRER ROMAGUERA, M. V., "Los tribunales de los alcaldes moros en las aljamas mudéjares valencianas", *Anuario de Estudios Medievales*, 22, 1992, pp. 45-78.

¹⁴ HINOJOSA, *La morería de Elche en la Edad Media*, pp. 39-40.

¹⁵ AHCB, CC, LL.C.O., X-9, f. 48 (1437, setembre, 2).

¹⁶ Sobre l'*alfaquí*: BURNS, *Islam under the Crusaders*, pp. 222, 383-84; BOSWELL, *The Royal Treasure*, pp. 91-92; FEBRER, «Los tribunales de los alcaldes moros», pp. 59-63.

¹⁷ HINOJOSA, *La morería de Elche*, p. 58.

L'inici de les desavinences

Sabem que durant l'any 1448 les diferències pel govern de l'aljama d'Elx havien desembocat en missatgeries dobles a Barcelona, per tal de guanyar el favor dels consellers; d'una banda, el *cadi* Alí Abençaoit i Çahat Sarrià, i de l'altra l'*alfaquí* Mahomat Alhaig i Çahat Abenzacaria. Sembla que en aquell moment, cap al mes de maig, els consellers s'inclinaren cap a la banda del *cadi* i amonestaren l'*alfaquí* perquè, segons havien sabut -informació que devia provenir del *cadi*- envaïa la jurisdicció d'aquest. Li ordenaren, doncs, que s'ocupés solament dels afers espirituals i no dels temporals; tampoc no els havia agradat la notícia que, després de la *salà*, encoratjava els sarraïns a debatre qüestions contra altres correligionaris i contra cristians; però una enquesta dels oficials reials demostrà, poc després, que no era pas culpable i, per consegüent, els consellers de Barcelona li tornaren la bona reputació, el mes de juny del mateix any, i revocaren l'ordre per la qual havien limitat, sembla, les seves atribucions¹⁸.

La doble missatgeria no havia servit més que per provocar una altra disputa, ara pel repartiment de les despeses que havia suposat, qüestió que hagué d'ésser determinada pels mateixos consellers, que disposaren que fossin assumides per tots els moros d'Elx, bé que descartaren que el *cadi* i Çahat Sarrià poguessin, a més, cobrar salari per la missatgeria, només les despeses.

Implantació del règim d'insaculació a les eleccions de la moreria

En el segle XV s'introduí un nou sistema d'elecció, la insaculació, que era un procediment electoral per sort sobre una llista de persones elegibles; s'imposà primerament als municipis cristians, probablement per influència d'algunes ciutats italianes que ja el practicaven; semblava un sistema neutral per acabar amb els conflictes per accedir als càrrecs; el primer municipi cristià que usà aquest sistema fou Xàtiva, l'any 1429, i després s'introduí poc a poc a les altres ciutats fins que es generalitzà cap a la fi del segle XV¹⁹. A Oriola, el sistema

¹⁸ GARRIDO, "Barcelona senyora de mudèjars", pp. 177-180.

¹⁹ FURIÓ, A., *Història del País Valencià*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1995, p. 182.

s'implantà el 1445 i a Alacant el 1459²⁰. S'introduí també a les aljames per escollir els *vells* i llur consell assessor; en coneixem els exemples d'Osca²¹ i d'Elx.

A Elx, els consellers de Barcelona aplicaren aquest sistema el 1448 i enviaren al regent de la procuració, Joan Ferràndez de Mesa, l'ordinació sobre el nou règim d'eleccions de l'aljama, del qual s'esperava que acabés amb les divisions partidistes.

Decidiren que els noms de tots els homes de la comunitat considerats aptes per exercir càrrecs fossin posats en bitllets; aquesta tasca havia d'ésser confiada a quatre homes de seixanta anys, escollits pels dos *vells* que cessaven en el càrrec. Els bitllets s'introduïen després en les boletes de cera o fusta, els rodolins, que servien per a fer l'elecció a sort. Els rodolins eren introduïts en un sac, d'on un infant de menys de set anys havia d'extreure'n quatre; d'aquests quatre bitllets el batlle n'havia d'escollir dos noms, que esdevindrien els *vells*, mentre que els altres dos havien d'ésser membres del consell assessor, juntament amb els dos *vells* de l'any anterior; els altres sis membres del consell de deu havien d'ésser escollits a sort de la mateixa bossa d'on hom havia extret els altres noms. Com en els municipis cristians, aquest sistema s'introduí per intentar acabar les lluites pel poder a l'aljama.

Inicialment es decidí que el dia de l'elecció fos el primer divendres després de Cap d'Any; el lloc de celebració de l'acte havia d'ésser la mesquita²².

Les instruccions per al nou règim d'elecció conegudes no tenen data. Es refereixen a una disposició anterior, del 18 de maig del mateix any, però sense precisar-lo, bé que Garrido i Valls, a partir de diversos indicis, ja havia suposat que eren d'aquests anys. Però una carta dels *vells* de l'aljama als consellers, de l'any 1450, permet precisar la incògnita, ja que diu que la data d'elecció per al primer divendres després de la festa de Cap d'Any fou fixada per la ciutat el 5 de juny de 1448²³.

²⁰ BARRIO BARRIO, J. A., "La organización municipal de Alicante, ss. XIV-XV", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, 7, 1988-89, pp. 137-158, especialment, pp. 147-148; IDEM, *Gobierno municipal en Orihuela durante el reinado de Alfonso V, 1416-1458*, Alacant, Universitat, 1995, pp. 201-224.

²¹ CONTE CAZCARRO, A., *La aljama de moros de Huesca*, Huesca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1992, pp. 53-56.

²² GARRIDO, "Barcelona senyora de mudèjars", pp. 177-180. Uso la forma *Ferràndez* per al cognom del regent de la procuració perquè és la forma que ell mateix usà, llevat de l'accent, és clar.

²³ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-20, f. 249 (1450, octubre, 18).

El nou sistema no serví pas per tancar les divisions. L'any 1448, sis membres del consell de l'aljama pertanyien encara al bàndol del *cadí*²⁴, però l'any 1449 els *vells* que governaven l'aljama, i segurament també el seu consell, eren clarament contraris al *cadí*, com ho demostren les nombroses cartes enviades als consellers de Barcelona; però el *cadí* continuà tenint, durant un cert temps encara, el suport de la ciutat, l'únic imprescindible perquè el seu nomenament depenia d'ella i no pas de l'aljama, ja que tenia la consideració d'oficial de la senyoria; però tampoc la seva destitució, el mes d'agost de 1449, serví per pacificar l'aljama; la divisió es mantingué molt de temps encara.

Més endavant, el 18 d'octubre de 1450, el *cadí*, els *vells* i les aljames sol·licitaren als consellers un canvi en el dia de l'elecció i proposaren el dia de Sant Joan del mes de juny que, segons ells, anava millor per als comptes, repartiments d'*alfardes*, etc., perquè coincidiria l'elecció dels *vells* amb la del collidor i hi hauria coincidència de regiment, cosa que estalviaria litigis²⁵. Els consellers acceptaren aquesta tesi i concediren el canvi del dia d'elecció, concessió que Pere de Relat comunicà a l'aljama pel gener de 1451, però llavors el procurador pogué constatar que no hi havia concòrdia a la moreria per aquesta qüestió i que el canvi aixecava protestes; sens dubte els protestataris pensaren que la modificació del dia d'elecció era un subterfugi per allargar el mandat dels que ocupaven els càrrecs i que havien d'ésser renovats llavors²⁶.

La destitució del cadí per mala administració dels diners de l'aljama.

Davant del suport polític que Alí Abençatot tenia a Barcelona, els seus enemics concentraren les energies en el punt dèbil del *cadí*, els comptes. Hom l'acusà, ras i curt, de mala administració dels diners de l'aljama. Segons els *vells*, feia deu anys que Alí Abençot Abençahot es negava a retre comptes de la seva administració i obligava l'aljama a pledejar per aquesta causa. El *cadí* havia anat a Barcelona quatre vegades per convèncer els consellers que els comptes no es podien cloure perquè no estaven acabats. Finalment, l'any 1448, ell mateix suggerí que una comissió estudiés el cas. La tasca fou encomanada

²⁴ SALICRÚ, "Sarraïns desaveïnats d'Elx", p. 36.

²⁵ AHCB, CC, LL.C.O., X-20, f. 249 (1450, octubre, 18).

²⁶ AHCB, CC, LL.C.O., X-21, f. 1.

al veí d'Elx Andreu Granyana, que s'havia d'aconsellar amb dos *cadis* i donar sentència en el termini de tres mesos. En la comissió hi entrà després també el batlle d'Elx, Antoni Balaguer, mentre que els *cadis* elegits foren el de Novelda i el d'Elda. Per causa dels entrebancs posats per Alí Abençao, la tasca dels *cadis*, consistent a revisar els comptes i sentir les parts, s'allargà vint-i-quatre dies, però quan finalitzà i convocaren el *cadi* i els *vells* per notificar-los la sentència, abans de publicar-la, el *cadi* marxà amagadament a Oriola, malgrat que els jutges li havien manat no sortir del terme d'Elx fins que la sentència no fos publicada.

El *cadi* ja devia saber que la sentència no li era favorable i per això marxà; per tal d'assegurar-se protecció, es féu veí d'Oriola en secret, bé que no tan secretament com perquè Joan Ferràndez de Mesa, lloctinent de procurador, no aconseguís que el seu fill Lope li confirmés el rumor a través de la informació obtinguda de l'escrivà del consell d'Oriola, això sí, amb promesa de no descobrir-lo²⁷. Segons la carta enviada pels *vells* de l'aljama d'Elx als consellers de Barcelona amb el seu missatger Amet Bahueta, els oficials d'Oriola l'havien acceptat com a veí, però sense compromís de defensar-lo contra justícia.

Potser, doncs, perquè no veia Oriola com un refugi prou segur, el *cadi* sortí d'aquesta ciutat i es dirigí cap a Barcelona per informar els consellers del seu punt de vista i mirar d'obtenir el seu suport com altres vegades. Els *vells* d'Elx ja ho sospitaven a la darrera de març de 1449, perquè el *cadi* havia estat vist prop de València i per aquest motiu posaren en guàrdia els consellers. Malgrat la fugida del *cadi*, havien demanat que la sentència es fes pública, de manera que en aquesta carta als consellers ja n'hi inclogueren un trasllat, que condemnava el *cadi* a tornar a l'aljama 8.824 sous i mealla. Recomanaven als consellers que s'asseguessin de la persona del *cadi* perquè es deia que, si no obtenia el seu suport, es refugiaria en alguna baronia i llavors ja no podrien recuperar res del que els devia²⁸.

Els *vells* d'Elx insistien en una altra carta als consellers del 24 de juny a recomanar la vigilància del *cadi*. Alí Abençao, que efectivament havia anat a Barcelona, havia negat que s'hagués fet veí d'Oriola, cosa que obligà els *vells* a demanar acte públic d'aquest veïnatge per enviar-lo als consellers, als quals

²⁷ AHCB, CC, L.L.C.O., X-19, ff. 56 (1449, març, 28) i 64 (1449, març, 31). Cf. també X-20, f. 209 (1450, setembre, 30), on el procurador Pere de Relat féu una recopilació dels fets, i X-22, f. 79 (1452, maig, 20), on són els dirigents de l'aljama els qui fan la síntesi.

²⁸ AHCB, CC, L.L.C.O., X-19, f. 59 (1449, març, 30).

demanaren que nomenessin un altre *cadi*, cosa que també havia estat suggerida pel regent de la procuració d'Elx; volien, però, que el fessin tornar a Elx pres, per terra o per mar, per tal de poder recuperar els béns que els devia, encara que sabien que això els costaria, perquè tenien constància que feia dies que havia amagat els béns i joies de més valor i que els seus fiadors havien fet el mateix²⁹.

En una altra carta del 23 de juliol, els *vells* de l'aljama tornaven a insistir en aquests punts, lamentaven que durant dotze anys no els haguessin fet cas de les seves queixes contra el *cadi*, que sempre l'haguessin cregut quan anava a explicar-los mentides i que fins i tot en aquell moment, malgrat que hi havia una sentència en la qual havien intervingut dos cristians i dos *cadis* imparcials, el tornaven a creure. Asseguraven que, si hagués retut comptes de tot el temps que havia estat *cadi*, hauria degut a l'aljama més de 15.000 sous; només li havien demanat comptes des de 1432 i els jutges li havien estat més favorables a ell que a l'aljama i li havien condonat 8.800 sous. Es queixaven de la presència cada dia a la moreria de Çaat Sarrià, nebot del *cadi* que, segons ells, només hi anava per posar els uns contra els altres i convèncer alguns per posar pals a les rodes en l'execució dels béns del *cadi* i dels fiadors; com que Çahat era veí d'Oriola volien bandejar-lo i impedir que anés a Elx³⁰. Volien, en una paraula, bandejar a tothom que es manifestés en contra de llur opinió.

Finalment, els consellers prengueren una decisió i ordenaren al regent de la procuració i al batlle d'Elx que suspenguessin l'execució de béns que la moreria menava contra Alí Abençat fins que el procurador que la ciutat estava a punt de nomenar no disposés altra cosa. Al mateix temps, comunicaren que Alí quedava suspès en seu ofici de *cadi*³¹.

El triomf de la facció de l'alfaqú

Destituït Alí, com que l'aljama no podia estar sense una persona que exercís el càrrec i s'ocupés de jutjar els plets dels moros segons *sunna* i *xara*, el regent de la procuració i el batlle nomenaren *cadi*, provisionalment, fins que els consellers prenguessin una decisió definitiva, Axer Benzacaria o Abenzacaria, de la mateixa moreria i ho comunicaren a Barcelona el 7 d'agost. Ambdós

²⁹ AHCB, CC, L.L.C.O., X-19, ff. 112 (1449, juny, 16) i 121 (1449, juny, 24).

³⁰ AHCB, CC, L.L.C.O., X-19, f.136 (1449, juliol, 23).

³¹ AHCB, CC, L.L.C.O., X-19, f. 140 (1449, agost, 7).

oficials asseguraven que era home entès en *sunna* i *xara*³², però tenia una altra qualitat, que no és mencionada i que coneixem només incidentalment. Cap a l'any 1448, Axer s'havia casat amb la filla de l'*alfaquí*, o potser només s'havien promès, que era el casament per paraules de present, però, en tot cas, havia entrat en el cercle familiar de l'*alfaquí*³³. Així, doncs, la derrota del *cadi* era completa, no solament perdia el càrrec sinó que el succeïa un membre del grup contrari, que resultava així extraordinàriament reforçat.

Les tensions internes a la moreria i les extraordinàries despeses que comportaven les missatgeries a Barcelona, els advocats etc., valorades pels *vells* de l'aljama en 10.000 sous³⁴, havien tingut una bona part de la responsabilitat en l'abandó de la vila per part d'un bon grapat de famílies de la moreria, que traslladaren el domicili a altres localitats del voltant. Els desaveïnaments a la moreria havien preocupat no solament el procurador, el batlle i la ciutat de Barcelona sinó també els jurats de la vila, que recolliren informació sobre els motius que havien induït els moros a marxar. Alguns dels testimonis es queixaren de la manera d'actuar de les autoritats de l'aljama, que marginaven la comunitat en la presa de decisions i ni tan sols informaven ni consultaven el consell de deu. N'hi havia que acusaven directament l'*alfaquí*³⁵. Després comentarem aquesta conseqüència de les dissensions.

Malgrat que algunes de les declaracions del informe sobre els desaveïnaments afavorien més aviat la causa del *cadi*, en conjunt quedava clar que el cost econòmic de les dissensions a l'aljama estava provocant la pèrdua de veïns. La ciutat havia d'evitar de totes passades que aquest èxode continués i per aquest motiu prengué les decisions que hem comentat.

Abans de conèixer-les, Alí Abençaoth havia tornat a Elx, on arribà el 5 d'agost. Allà es trobà que el batlle i l'*alfaquí* havien venut tots els seus béns, fins i tot, els del dot o "*acidac*" de la seva muller, que segons *sunna* havien d'ésser preservats; malgrat les seves protestes, li havien pres les robes i l'havien tret de casa. Alí Abençaoth es trobà també que ja havien elegit nou *cadi* per substituir-lo. De tot això n'escriví als consellers de Barcelona, demanant justícia i preguntant si ells havien manat l'elecció de nou *cadi*³⁶.

³² *Ibidem*.

³³ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 82 (1452, maig, 22).

³⁴ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 136 (1449, juliol, 23).

³⁵ SALICRÚ, "Sarraïns desaveïnats d'Elx", pp. 52, 53 i 54.

³⁶ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 148 (1449, agost, 7). Cf. també SALICRÚ, "Sarraïns desaveïnats d'Elx", p. 55.

La procuració de Pere de Relat. La revisió de la sentència contra l'ex-cadi

Mentrestant, el 12 de setembre de 1449, els consellers de Barcelona havien nomenat un procurador d'Elx i Crevillent perquè solucionés les qüestions pendents i fes justícia en una vila on tant moros com cristians estaven dividits en dues faccions. L'escollit fou Pere de Relat³⁷, potser familiar de Berenguer de Relat, mestre racional i personatge important a la cort durant la segona meitat del segle XIV. El nou procurador ja havia arribat a Elx el 7 de novembre de 1449³⁸ i, poc després, dedicà dos dies a escoltar les dues parts enfrontades a la moreria. Per concloure el plet, decidí aconsellar-se amb dos *cadis*, juntament amb els dos que ja havien intervingut a la sentència, per deliberar si era justa o injusta³⁹.

Els *cadis* cridats per Pere de Relat es reuniren, efectivament, durant un mes, almenys, a Elx a fi de deliberar sobre l'execució de la sentència contra l'ex-cadi Alí Abençao. Tres *cadis* digueren que la sentència donada pels d'Elda i Novelda s'havia d'executar pel que tocava a dues quantitats de 4.000 i de 8.000 sous, mentre que una tercera partida de 4.800 sous, com que havia estat decidida pels comissaris Andreu Granyana i el batlle, sense consell de *cadis*, no la sentenciaren en contra de moment i donaren trenta dies a l'ex-cadi per mostrar els comptes; sembla que aquest deute derivava de la venda de la pansa i de la sosa produïda a la moreria entre els anys 1432-1444; la pansa es venia sovint de manera mancomunada a moltes aljames, amb la mediació del *cadi* o altres autoritats de l'aljama⁴⁰, mentre que la sosa era una important producció local que era regulada per les autoritats de l'aljama des del segle XIV, almenys⁴¹.

Els *cadis* consultats demanaren de sentir les al·legacions de l'ex-cadi i l'escoltaren durant tres dies. Com a resultat d'aquesta audiència li descomptaren algunes quantitats del deute, però durant els trenta dies que li havien donat l'ex-cadi no presentà documentació que l'exculpés. Els consells donats pels *cadis* foren posats, doncs, al peu de la sentència.

³⁷ GARRIDO, "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona", pp. 19 i 22.

³⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 193 (1449, novembre, 7).

³⁹ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 204 (1449, novembre, 22).

⁴⁰ Cf. altres notícies d'aquestes vendes de pansa negociades a través de les autoritats de diverses aljames, a FERRER I MALLOL, M^a. T., "Fruita seca i fruita assecada, una especialitat de l'àrea econòmica catalana-valenciana-balear", *Anuario de Estudios Medievales*, 31/2, 2001, p. 913.

⁴¹ FERRER, *Les aljames sarraïnes*, pp. 114-117.

Pere de Relat es queixava en la seva carta als consellers de Barcelona de l'actitud de l'*ex-cadi*, que no volia entrar en raó, malgrat que ell havia fet tot el possible perquè les dues faccions de la moreria s'avinguessin; es deia que volia anar a Barcelona per parlar amb els consellers. El procurador afegia que en les eleccions de les aljames que s'havien fet llavors, l'*ex-cadi* havia fet tot el possible, amb altres, per aconseguir que sortissin elegits els de la seva part, però no hi reeixí i sembla que el procurador no es mantingué pas neutral en la qüestió⁴².

Presó i fugida de l'ex-cadi, acollit al senyoriu del comte de Cocentaina

Tan bon punt el *cadi* conegué la sentència definitiva, malgrat que havia millorat per als seus interessos, es preparà per a anar-se'n a Oriola. Quan els seus fiadors ho saberen i veieren que el pes del deute cauria sobre d'ells, demanaren al procurador que el prengués, cosa que aquest féu, el mes de març de 1450. L'aljama també volia que es quedés perquè temia els plets costosos que els imposaria si se n'anava⁴³.

A requesta de l'aljama, el procurador féu executar els béns d'Alí Abençat, que no bastaren més que a un terç de la quantitat a què havia estat condemnat, que era finalment 7.825 sous, 6 diners i mealla. Seguidament, inicià l'execució dels béns dels fiadors, que eren quatre, tres d'Elx -Hamet Bençof, Massot Sarrià i Jucef Alcadí- i un d'Oriola, als quals hauria correspost pagar entre 5.000 i 6.000 sous. Els fiadors negociaren llavors amb l'aljama un acord, que fou signat en forma de contracte, pel qual es comprometeren a pagar cadascun 1.000 sous en el termini de dos mesos, tot renunciant al dret de *sunna* i *xara*, a guiatges etc. Poc després, sense complir l'acord, els fiadors sortiren d'Elx i intentaren aveïnar-se a Oriola, que no els acceptà (llevat d'un que ja hi vivia), per estalviar-se plets amb Barcelona; s'adreçaren llavors a les localitats veïnes d'Elda i Asp⁴⁴. Elda i Asp pertanyien llavors al comte de Cocentaina, que les havia comprades l'any 1424 a la reina Violant⁴⁵. El comte, Ximèn Peris de Corella, pertanyia a

⁴² AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-20, f. 10 (1450, gener, 15).

⁴³ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-20, f. 75 (1450, març, 22).

⁴⁴ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-20, ff. 159 (1450, juliol, 9), 192 (1450, agost, 24) i 209 (1450, setembre, 10); caixa dels s. XIII-XIV-XV, carta de 4 març de 1450.

⁴⁵ FERRER, *Les aljames sarraïnes*, p. 43.

una família de cavallers poc destacada, però els brillants serveis militars que ell prestà al rei Alfons el Magnànim, especialment a Itàlia, li havien permès enlairar el seu llinatge. Fou un personatge distingit del seu consell i li foren encarregades missions diplomàtiques de gran importància. Fou governador de València entre 1429 i 1448 i lloctinent general al mateix regne l'any 1450. Morí a Nàpols l'any 1457. La nostra documentació ens el dibuixa com un home d'una forta voluntat, que intentava imposar als altres els seus objectius; molt irascible, però capaç de negociar, malgrat que sovint es desdeia del que havia acordat. Defensava amb ferma decisió els seus vassalls moros, bé que al mateix temps, en tenia una opinió força dolenta, com veurem. Però els moros apreciaven la seva fortalesa i la seguretat que proporcionava als seus.

Quan els fiadors de l'*ex-cadi* d'Elx es refugiaren al seu senyoriu, el comte es trobava absent i ambdós llocs eren governats per la seva esposa, Isabel Llançol de Romaní. La comtessa acceptà els fiadors de l'*ex-cadi* d'Elx com a veïns d'Asp, sense preocupar-se en absolut pels litigis que aquesta actuació podia obrir amb Barcelona; des d'aquests llocs, els fiadors instaren la intervenció a favor de l'*ex-cadi* tant de les autoritats d'Oriola com dels oficials del comte i fins i tot del batlle general, al·legant que s'havia fet un greuge a l'*ex-cadi* i a ells mateixos. L'acolliment d'aquests moros a Asp fou fatal per als interessos de Barcelona, que hagué d'enfrontar-se a un senyor poderosíssim, que arrossegava darrera seu el lloctinent de governador d'Oriola i el batlle general, que seguien fidelment qualsevol indicació seva.

El procurador de Barcelona a Elx assegurà a tots aquests oficials que s'havia fet justícia i els mostrà el procés, malgrat que segons els furs de València no hi estava obligat; però tant els representants d'Oriola com els de la comtessa de Cocentaina exigien la revisió del procés per *cadis*, malgrat que ja s'havia fet i que els jutges havien estat assignats de voluntat de les parts; la comtessa amenaçà, a més, amb represàlies contra els veïns d'Elx si els fiadors eren perjudicats⁴⁶.

Cap a la fi d'agost de 1450, l'*ex-cadi*, que estava arrestat, aconseguí fugir i refugiar-se també a Asp, on fou acollit per la comtessa de Cocentaina, en un gest de mala voluntat envers Barcelona⁴⁷.

⁴⁶ AHCB, CC, *L.L.C.O.*, X-20, ff. 159 (1450, juliol, 9), 192 (1450, agost, 24) i 209 (1450, setembre, 10); caixa dels s. XIII-XIV-XV, carta de 4 març de 1450.

⁴⁷ AHCB, CC, *L.L.C.O.*, X-20, f. 209 (1450, setembre, 10).

Incidents entre el senyoriu del comte de Cocentaina i Elx.

La comtessa de Cocentaina no s'acontentà amb acollir l'ex-cadi i fiadors seus sinó que, a més, autoritzà diversos atacs contra vassalls de la ciutat. El 28 d'agost, sis cristians i dos moros d'Elx foren presos els uns al terme d'Elda i altres al de Novelda, amb llurs bèsties, quan viatjaven per afers propis. A més, el 7 de setembre, Arnau Rossell i Domingo Civera, procuradors del comte, amb catorze homes a cavall i cent a peu envàiren el terme d'Elx, per la zona de l'horta dels moros i capturaren tres moros de la moreria, que s'endugueren presos a Asp.

Pere de Relat féu perseguir els invasors fins a Asp, però no entrà al lloc per no empitjorar més les coses. La part contrària degué interpretar-ho com un símptoma de debilitat i al capvespre del mateix dia Arnau Rossell i la seva gent realitzaren una nova cavalcada per l'horta d'Elx, on capturaren vuit moros més, amb algunes bèsties, que també s'endugueren a Asp.

El lloctinent de governador d'Oriola només es preocupà d'exigir que des d'Elx no es prenguessin represàlies contra les terres del comte de Cocentaina i suggerí que l'afer d'Alí Abençaoit fos deixat a mans de persones nomenades pel mateix Alí i els seus fiadors o per la comtessa de Cocentaina. No cal dir que el procurador de Barcelona rebutjà aquestes propostes tan contràries als interessos i a l'honor de la ciutat, però demanà al lloctinent que fes restituir els homes presos⁴⁸. El litigi d'Alí Abençaoit havia aconseguit, doncs, no solament dividir els moros d'Elx, sinó que havia provocat l'atac violent de la veïna baronia d'Elda i Asp contra Elx.

Barcelona era molt lluny d'Elx i no podia respondre als atacs de la manera contundent com ho hauria fet a Catalunya, on podia desplegar la seva força militar, en cas d'una insolència similar per part de qualsevol membre de l'alta noblesa catalana. Als confins del regne de València, Barcelona no tenia més que una força política que feia respecte, però no pas tant com la força militar. Aquesta força política resultava debilitada, d'altra banda, pels rumors que feien córrer els Corella, comtes de Cocentaina, que el rei els havia venut Elx i Crevillent i que en pocs dies ambdues localitats serien seves, sense retornar prèviament a la ciutat de Barcelona el preu que li havien costat⁴⁹.

⁴⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-20, f. 209 (1450, setembre, 10). Cf. un resum d'aquests atacs des de la Vall d'Elda contra Elx a GARRIDO, "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona", pp. 11-36.

⁴⁹ AHCB, CC, LL.C.O., X-20, ff. 211 (1450, setembre, 12) i 265 (1450, octubre, 31).

Aquestes notícies causaren gran preocupació a Barcelona. Els consellers donaren suport a l'actuació del seu procurador i decidiren que fos sol·licitada la mediació del rei de Navarra, lloctinent general del rei Alfons al regne de València i a Aragó. Pel que fa a la notícia de la intenció del rei de cedir Elx i Crevillent al comte de Cocentaina, sense restituir prèviament a la ciutat el preu que aquests llocs li havien costat, els consellers no podien creure que el rei fes tal cosa i per aquest motiu en demanaren confirmació als seus missatgers a Nàpols, als quals exposaren l'actitud bel·licosa, injuriosa i contrària a dret dels Corella⁵⁰. Els missatgers desmentiren que el rei hagués venut Elx i Crevillent al comte de Cocentaina⁵¹, mentre que els Corella miraren de desacreditar el nou procurador, Pere de Relat. Joan de Corella, fill del comte, arribà a escriure als consellers de Barcelona, capgirant tot el que havia passat; acusà el procurador de parcialitat en contra seva i contra el seu pare i d'haver fet crides a Elx per anar a cremar o barrejar la vila d'Asp; segons ell, per obviar aquest perill, els seus homes havien hagut de sortir al seu encontre i entre ells hi havia hagut brega⁵².

Però totes les veus que arribaven d'Elx coincidien amb la del procurador i el batlle; el 18 d'octubre els moros d'Elx es queixaven i asseguraven que mai la vila no havia estat tan maltractada; denunciaven la parcialitat del lloctinent de governador i informaven que la situació obligaria molta gent a marxar de la moreria. Fou enviada també a Barcelona una acta amb les declaracions de veïns d'Elx, aturats en el camí per Joan de Corella perquè repetissin al procurador tota una llarga sèrie d'amenaces, proferides en un llenguatge que ara qualificariem de casernari⁵³.

El comte de Cocentaina, que es trobava a Nàpols amb el rei, havia sabut, en canvi, l'incident a través dels missatgers de Barcelona i se'n lamentà en una carta als consellers, assegurant que sempre havia procurat l'honor de la ciutat i que escrivia a la comtessa i al seu fill, el governador de València, perquè tornessin les coses a la situació anterior a l'incident⁵⁴.

⁵⁰ GARRIDO, "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona", doc. 2.

⁵¹ AHCB, CC, *Lletres Closes*, VI-15, f. 135 r. - v. i Ll.C.O., X-20, f. 277, ed. per MADURELL MARIMÓN, J. M., *Mensajeros barceloneses en la corte de Nápoles de Alfonso V de Aragón, 1435-1458*, Barcelona, CSIC, 1963, docs. 283 i 315.

⁵² AHCB, CC, Ll.C.O., X-20, f. 228 (1450, setembre, 23).

⁵³ AHCB, CC, Ll.C.O., X-20, ff. 249 (1450, octubre, 18) i 261-264 (1450, octubre, 29).

⁵⁴ AHCB, CC, Ll.C.O., X-20, f. 270.

La posició de la ciutat de Barcelona en el plet que s'havia obert a Elx amb els Corella era difícil perquè, d'una banda, havia de defensar els interessos dels seus vassalls, que havien estat maltractats, però de l'altra banda li convenia mantenir bones relacions amb el comte de Cocentaina, personatge molt influent prop del rei Alfons el Magnànim i que s'havia comportat com un aliat, ajudant els missatgers de la ciutat perquè obtinguessin la restitució de les jurisdiccions de Sabadell, Terrassa i terme de Montcada, que estaven en litigi amb el rei. Fou molt incòmode, doncs, per als missatgers de la ciutat a la cort napolitana executar la petició que els féu la ciutat d'informar el rei de la presa de vassalls seus, tant cristians com moros, per part dels oficials del comte. Es limitaren a comentar-ho al mateix comte i a mostrar-li la carta del procurador d'Elx, que els havia estat tramesa; el comte ho trobà mal fet i prometé fer esmenar els perjudicis ocasionats⁵⁵. Ja hem vist que escriví una carta als consellers lamentant els fets.

Per la seva banda, el lloctinent de governador d'Oriola maldava per arbitrar entre les dues parts, al·legant que no hi podia haver enfrontaments d'aquesta naturalesa en una terra de frontera i en aquest sentit escriví als consellers de Barcelona⁵⁶. Però el procurador de Barcelona a Elx no volia sentir a parlar de tal arbitratge, atesa la parcialitat manifesta del lloctinent a favor dels Corella, i preferia l'arbitratge del rei de Navarra; altres oficials de la governació pretenien que Elx pagués multes i fiances de no atacar els veïns de la baronia dels Corella, quan eren els veïns d'Elx els únics que havien rebut; no els volien permetre ni tan sols processar i bandejar els que havien saltejat el terme d'Elx i volien utilitzar la crida feta a Elx perquè tothom estigués a punt de defensar la vila per justificar la multa que els volien imposar; el mateix procurador fou citat perquè comparegués a Oriola⁵⁷.

A finals de novembre de 1450, quan Joan de Corella potser ja havia rebut la carta del seu pare, censurant l'enfrontament amb la ciutat, la seva actitud ja era molt més conciliadora. Acceptà l'arbitratge que proposava la ciutat, el rei Alfons o el rei de Navarra i, com deia el procurador de la ciutat a Elx, feia «la farina blana»; pel desembre, el rei de Navarra ja havia fet diverses provisions, inhibir en aquesta qüestió l'actuació del lloctinent de governador d'Oriola, Jaume Rocamora, i nomenar un jutge en la persona de Pere Cabanyelles, lloctinent de

⁵⁵ AHCB, CC, LL.C.O., X-20, f. 277, ed. per MADURELL, *Mensajeros barceloneses*, doc. 315.

⁵⁶ AHCB, CC, LL.C.O., X-20, f. 274 (1450, novembre, 9).

⁵⁷ AHCB, CC, LL.C.O., X-20, f. 275 (1450, novembre, 10).

governador a València. Pere de Relat, el procurador de la ciutat a Elx, creia que l'afer ja estava ben encaminat⁵⁸.

Mentrestant, els moros capturats pels homes de Joan de Corella continuaven empresonats; en canvi, els cristians devien haver estat alliberats, una mostra més de la diferència de tracte que hi havia entre els uns i els altres; el lloctinent de governador havia tret d'Asp els moros, però no pas per alliberar-los sinó per guardar-los a la presó d'Oriola; un ja hi havia mort el 18 d'octubre de 1450, a causa «de lo inflament e infecció de les presons» i els altres també estaven malalts. Un d'aquests havia estat tornat a Elx molt greu i ja no parlava, mentre que dos més continuaven malalts a Oriola; el lloctinent de governador no els volia alliberar ni amb fiança⁵⁹.

Finalment, quan l'arbitratge pel plet entre la baronia de la Vall d'Elda estigué en mans del jutge nomenat pel rei de Navarra, Pere Cabanyelles, aquest ordenà l'alliberament dels moros, però tampoc no ho obtingué de manera immediata sinó després d'una consulta de Jaume Rocamora, lloctinent de governador a Oriola, al rei de Navarra; consta que els set moros que quedaven presoners ja havien estat alliberats el 7 de març de 1451, juntament amb les bèsties que portaven, però deixant fiança.

Per la seva banda, el procurador d'Elx cedí una mica en l'execució dels béns mobles dels fiadors de l'*ex-cadi*, que foren deixats sota fiança, bé que ells no podien entrar en territori d'Elx sense llicència del procurador⁶⁰.

Per l'abril, els moros que havien estat presos presentaren una demanda perquè els fossin tornats els béns que encara els retenien i demanaren indemnització pels danys rebuts⁶¹. Uns mesos després, per l'agost, l'aljama abonà aquestes demandes, queixant-se dels danys que havien rebut, tant per l'empresonament de nou moros de la moreria durant sis mesos, un dels quals morí, com de la retenció dels béns d'aquests mateixos moros, com de les despeses, que xifraven en 300 florins⁶².

Finalment, la causa contra el comte de Cocentaina fou sobreseguda, decisió que causà gran disgust a l'aljama d'Elx; els moros reclamaven d'ésser indemnitzats pels danys patits i asseguraven que molts deien que, si podien

⁵⁸ AHCB, CC, L.L.C.O., X-20, ff. 283 (1450, novembre, 28) i 284 (1450, desembre, 5).

⁵⁹ AHCB, CC, L.L.C.O., X-20, ff. 249 (1450, octubre, 18) i 251 (1450, octubre, 20).

⁶⁰ AHCB, CC, L.L.C.O., X-21, ff. 23 (1451, febrer, 9) i 58 (1451, març, 7).

⁶¹ AHCB, CC, L.L.C.O., X-21, f. 95 (1451, abril, 8).

⁶² AHCB, CC, L.L.C.O., X-21, f. 164 (1451, agost, 11).

ésser vexats tan impunement, potser valia més fer-se vassall del comte de Cocentaina⁶³.

Destitució del batlle Antoni Balaguer a causa dels incidents i reposició posterior.

La ciutat s'havia plegat dòcilment a les exigències del comte i, a petició seva, fins i tot destituí el batlle Antoni Balaguer, a qui la gent del comte donava totes les culpes dels incidents, malgrat que no era present a Elx quan s'esdevingueren; simplement era el més feble entre els oficials d'Elx, després d'haver-se comprovat que els atacs contra el procurador no obtenien resultat; en la seva carta als consellers del 23 d'agost de 1451, el procurador, Pere de Relat, no s'estigué de donar la seva opinió als consellers sobre la pusillanimitat que havien mostrat: «*Déu vos lex fer pus virtuoses coses que aquesta no és estada*». No li semblava una resposta honorable als perjudicis que els oficials del comte havien causat a la ciutat, als moros de la moreria i a la vila⁶⁴.

Sembla que la gestió d'Antoni Balaguer al front de la batllia havia estat reprovada abans i després d'aquests fets, cosa que passava sovint amb els càrrecs d'administració, però no hi ha dubte que la seva destitució fou política. El succeí en el càrrec Gabriel Serradell i, com que aquest es trobava absent, fou nomenat un substitut, Guillem de Santacília⁶⁵. Però els consellers que prengueren aquesta decisió es trobaven al final del seu mandat i, aviat, tant els moros com els cristians d'Elx aprofitaren la renovació del govern municipal barceloní per demanar la reposició del batlle. La renovació s'havia de fer, com cada any, per Sant Andreu, el 30 de novembre, però ja el 24 de novembre foren redactades les credencials a favor dels missatgers de la moreria, que aprofitarien el viatge per prestar homenatge als nous consellers. Els missatgers elegits foren el *cadi*, Axer Abenzacaria, i Abraym Azquer. Les credencials no revelen el motiu principal de la missatgeria, però el comenta una carta del justícia, jurats i prohoms d'Elx enviada als consellers el dia 25, en la qual recomanaven la missatgeria dels moros i donaven suport a la demanda de revocació de la suspensió del batlle. Els cristians d'Elx alabaven la seva dedicació al càrrec i a

⁶³ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 53 (1452, abril, 15).

⁶⁴ AHCB, CC, LL.C.O., X-21, ff. 164, 165 (1451, agost, 11) i 170 (1451, agost, 23).

⁶⁵ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 209 (1451, novembre, 4).

la conservació i augment de les regalies. Afegien que no enviaven missatgeria per aquest motiu perquè ja ho feien els moros i era de major interès d'ells.

El comte de Cocentaina tingué notícia d'aquests moviments poc després i per això, el 9 de desembre escriví des de València als nous consellers per felicitar-los per la seva elecció i comentar-los que el seus predecessors en el càrrec havien destituït el batlle, Antoni Balaguer, i n'havien nomenat un altre, un ciutadà de Barcelona, de bona fama, però que Pere de Relat, a suggeriment d'Antoni Balaguer, havia fet que els moros trametessin missatgers per demanar la revocació de la seva destitució. Novament exposava totes les acusacions ja fetes prèviament contra Antoni Balaguer, especialment de parcialitat en contra seva; afirmava que era Antoni Balaguer qui havia fet córrer que ell es volia fer senyor d'Elx i assegurava que per la seva culpa els seus vassalls no gosaven entrar a Elx ni portar les seves mercaderies al port de Cap de l'Aljub, com feien, cosa que fins llavors havia beneficiat econòmicament Barcelona, i anaven a Alacant; també li donava la culpa que Asp s'hagués despoblat de cristians, perquè els eclesiàstics d'Elx no els volien administrar els sagraments; a més acusava Balaguer d'haver robat a tothom. Afegia que Antoni Balaguer no l'espantava pas, però que volia tenir bon veïnatge amb la ciutat. Recomanava que el batlle fos català i no pas de València, perquè així seria més «privat de passions». Posats a fer, aprofitava l'ocasió per denigrar l'anterior regent de la procuració, Pere Ferràndez de Mesa, a qui acusà d'haver-se enriquit en 50.000 florins a costa d'Elx i Crevillent, que s'havien empobrit; segons el comte, les coses havien millorat des que la ciutat havia decidit confiar la procuració a un català de tres en tres anys⁶⁶.

Però aquesta vegada el comte no fou escoltat. El 15 d'abril de 1452 el *cadi*, *vells*, aljames i poble d'Elx i de Crevillent ja agraïen la restitució del càrrec a Antoni Balaguer, que s'havia esdevingut poc abans i demanaren la continuïtat en el càrrec de Pere de Relat, que aquell any acabava el seu mandat de tres anys⁶⁷. Segons una carta posterior dels moros als consellers de Barcelona, el

⁶⁶ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-21, ff. 219, 220 (1451, novembre, 24), 221 (1451, novembre, 25) i 224 (1451, desembre, 9). El comte de Cocentaina també envià una carta semblant a la que havia enviat als consellers a Pere de Santcliment, que era mestre racional del rei i a Pere Joan de Santcliment, missatger de Barcelona prop del rei en diverses ocasions, amb els quals devia haver fet amistat a Nàpols: f. 225.

⁶⁷ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-22, ff. 52 i 53 (1452, abril, 15).

comte, malgrat les seves promeses, no havia castigat els seus oficials pels atacs contra Elx ni havia satisfet els danys causats⁶⁸.

Incidents i negociacions amb el comte de Cocentaina.

Durant el mes d'agost de 1451, els rumors sobre una pròxima venda d'Elx i Crevillent al comte de Cocentaina havien tornat a córrer amb tanta força que els moros i els cristians d'Elx n'estaven ben espantats. Els cristians anunciaren que no ho permetrien de cap de les maneres, que no volien ésser de ningú més sinó del rei, que tancarien les portes al comte, si hi anava, i que defensarien amb tots els mitjans els seus privilegis de no ésser separats de la Corona⁶⁹. En realitat, no fou fins al 1456 que el rei Alfons el Magnànim començà a demanar la recuperació d'Elx i Crevillent per a la Corona, bé que l'operació no arribà a conclusió fins al 1473⁷⁰.

Els consellers de Barcelona havien demanat al seu procurador a Elx i Crevillent que mirés de mantenir bones relacions de veïnatge amb el comte de Cocentaina per evitar debats; Pere de Relat respongué, el 20 de novembre de 1451, que ell ho intentava, però que els vassalls del comte soberguejaven tant que resultava impossible i els ho demostrava amb diversos exemples. Un era l'incident sofert per l'*alfaquí*, que havia anat a Asp, a petició d'alguns moros del lloc; a l'entrada de la nit, tres noiets moros -entre els quals hi havia el fill d'un que el procurador esmenta com "Enbasal" o "Ambasal" i que crec que cal identificar amb Amet Bençof, un dels quatre fiadors de l'*ex-cadi*- s'havien posat a l'aguait per nafrar-lo però, com que l'*alfaquí* tenia bones cames, pogué córrer i refugiar-se en una casa. Els culpables no foren castigats pel batlle d'Asp. Un altre exemple fou el tacte de Joan de Corella, fill del comte de Cocentaina, en l'elecció dels missatgers que enviava a Elx. Quan anà a la Vall d'Elda envià una carta a Pere de Relat i escollí precisament Amet Bençot (Amet Ambasal segons el procurador) com a missatger, malgrat que sabia prou bé que era bandejat de la terra de Barcelona com els altres tres moros residents a Asp que havien estat la causa que els oficials del comte haguessin corregut Elx. Amet

⁶⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, ff. 79 (1452, maig, 20).

⁶⁹ AHCB, CC, LL.C.O., X-21, ff. 164, 165 (1451, agost, 11) i 170 (1451, agost, 23).

⁷⁰ GARRIDO, "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona", pp. 23, 27 i 28-29 i docs. 3 i 4; IDEM, "El procés de luïció de la baronia d'Elx i Crevillent", a *El temps del Consell de Cent*. II. La persistència institucional, segles XV-XVII, *Quaderns d'Història*, 5, 2001, pp. 111-125.

aprofità l'ocasió per demanar que li permetessin vendre els béns que tenia a Elx i el procurador prometé que li faria justícia, però que no li podia deixar vendre els béns mentre el plet fos obert ja que es trobaven en un estat conegut com “*en mala veu*”; per convèncer-lo, cridà Pere Granyana, l'advocat fiscal, a fi que li expliqués quina pena era reservada als que compraven béns “*mesos en mala veu*”. Amet sortí darrera de Pere Granyana l'insultà i posà la mà a una espasa per agredir-lo, però acabaren a cops de puny i amb les cares arrapades; Amet, a més, passà la nit a la presó i, a l'endemà, el procurador el deixà anar.

Joan de Corella s'indignà perquè havien pres el seu missatger i el batlle d'Asp s'encarregà de compensar-ho empresonant sense cap raó l'*alfaquí* d'Elx, que casualment havia anat a Asp i l'alliberà quan sabé que Amet també havia estat alliberat. Segons la comtessa de Cocentaina i el seu fill, la reconciliació amb la ciutat passava per abolir tots els processos pendents i el bandejament dictat a Elx contra els moros que havien ocasionat l'enfrontament entre Elx i Asp. El procurador anuncià als consellers que no pensava cedir a les imposicions dels Corella, que només volien fer passar la seva voluntat, llevat que ells li ho manessin⁷¹.

Malgrat tot, a començaments de gener de 1452, Pere de Relat visità el comte de Cocentaina a Asp, acompanyat pel seu assessor, un escrivà, l'*alfaquí* i alguns altres membres de la moreria d'Elx, per tal de mirar de solucionar els problemes pendents entre totes dues moreries. Li fou feta una bona acollida perquè el comte volia mostrar que li sabien greu els danys infligits pels seus a la baronia de la ciutat, però presentà les seves demandes. Volia que els seus vassalls poguessin entrar a Elx i sortir-ne lliurement, fins i tot els que n'havien estat bandejats i Alí Abençao, *ex-cadi*; el procurador hi consentí per complir amb el desig expressat pels consellers de l'any 1451, mentre que no accedí a anul·lar els processos fets contra els que havien entrat a córrer el terme d'Elx; li semblà que era contrari als interessos d'Elx i també als de Barcelona, que ja havia despès molt en la tramitació del procés; deixà, però, la decisió en mans dels consellers. El comte demanà informació sobre el procés entre l'aljama i l'*ex-cadi*, i assegurà que aquest darrer deia que demostraria que algunes quantitats li havien estat carregades injustament; el comte demanà que, en aquest cas, se li fes justícia, cosa que el procurador concedí perquè, de fet, ja hi havia una reserva en aquest sentit a la sentència que s'havia

⁷¹ AHCB, CC, L.C.O., X-21, f. 218 (1451, novembre 20).

pronunciat contra l'*ex-cadi*⁷². Com que el procurador havia cedit en unes quantes de les seves exigències, el comte escriví als consellers alabant Pere de Relat i malparlant del batlle, Antoni Balaguer⁷³.

Semblava que s'havia arribat a un acord amb el comte de Cocentaina, però una absència per portar a terme una ambaixada traslladà a mans del seu fill Joan l'execució d'aquests acords i creà greus dificultats, perquè Joan de Corella tornà a plantejaments anteriors a aquells acords; pretenia que es fes justícia als vassalls del seu pare, és a dir, a Alí Abençao i als seus fiadors i li fou respost per Pere de Relat que no podia demanar res de coses sentenciades mentre aquells eren vassalls de Barcelona. Només hi havia la possibilitat de rectificar la sentència si Alí Abençao provava que alguna quantitat que mancava no era responsabilitat seva; fins i tot els oficials de Barcelona i l'aljama estaven disposats a perdonar-li els 2.000 sous que encara devia de la quantitat que, per sentència, havia de tornar a l'aljama.

El comte i Pere de Relat havien acordat, amb el consentiment de l'*alfaquí* i de les aljames, que l'*alfaquí* d'Elx i el de Petrer examinarien els comptes que havia deixat Alí Abençao i també les indemnitzacions que reclamaven els moros vassalls de Barcelona pels danys rebuts durant les incursions de la gent del comte pels termes d'Elx i Crevillent. Així, doncs, Pere de Relat demanà al fill del comte el compliment dels acords presos, cosa que no solament no feia sinó que creava nous greuges, ja que el batlle d'Asp havia pres béns a l'*alfaquí* d'Elx, malgrat que havia estat guiat i assegurat pel comte.

Alguna de les concessions fetes per Pere de Relat al comte aixecaren suspicàcies a l'aljama d'Elx, almenys entre els que la regien, és a dir, la facció de l'*alfaquí*, com l'autorització als moros ex-vassalls d'Elx per entrar a la vila; sens dubte pensaven que la presència dels rivals exiliats podia representar un perill per al seu poder a l'aljama. Però aviat s'adonaren que aquest inconvenient resultava compensat per la possibilitat d'accedir ells mateixos a Asp, que altrament els hauria estat vedat⁷⁴.

També causava preocupació als dirigents de l'aljama la pressió del comte per aconseguir que els comptes d'Alí Abençao fossin revisats novament per un consell de *cadis*. Afirmaven que ho feia perquè sabia que cap *cadi* del regne de València gosaria jutjar res en contra seva. La defensa de l'*ex-cadi* d'Elx i

⁷² AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-22, f. 8 (1452, gener, 17).

⁷³ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-22, f. 27.

⁷⁴ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-22, ff. 76-77 (1452, maig, 10).

dels seus fiadors per part del comte no era pas altruista, ja que els havia fet signar un compromís pel qual no es podrien desvassallar d'ell durant vint anys, compromís que preveia, generalment fortes multes si es transgredia. Els dirigents de l'aljama deien que era un mètode per poblar la seva aljama: “*sots cuberta de amústat poble sa terra e despoble aquesta vostra moreria*”.

Com els moros, també el batlle d'Elx es referia en carta als consellers als esforços del comte per obtenir una revisió del procés per un consell de *cadis* i també confirmava que cap *cadi* gosaria fer res contra la seva voluntat. Demanà als consellers que escrivissin a Pere de Relat perquè no desistís de la sentència donada i perquè demanés la restitució d'Alí Abençao, que trencà l'arrest en què es trobava a Elx, i el jurament i homenatge que havia prestat de no sortir de la moreria, sota pena de 200 florins⁷⁵.

Per si no hi havia prou litigis entre el comte i Elx sorgí encara una altra qüestió derivada del doble matrimoni de la filla de l'*alfaquí*, que per les dimensions que prengué comento en un altre apartat; avancem ara que el primer gendre es refugià a les terres del comte, com tots els que tenien problemes a Elx, i des d'aquí instà la devolució de l'esposa i accions contra l'*alfaquí*, com l'empara d'alguns béns que tenia a Asp. Efectivament, l'*alfaquí* tenia algunes joies en poder d'un argenter d'Asp i també una aljuba de seda, que valia uns 70 florins; tots aquests béns foren segrestats pel batlle d'Asp a requesta de Muça Almuquetdem, el primer gendre. L'*alfaquí* demanà al batlle la devolució dels seus béns sense èxit i tampoc el batlle d'Elx, Antoni Balaguer n'aconseguí la devolució quan anà a Asp⁷⁶.

El batlle d'Elx assegurava, en carta als consellers de Barcelona del 22 de maig de 1452, que podia haver fet penyores en béns d'Asp per rescabalar l'*alfaquí*, però que no ho havia fet pel manament dels consellers de Barcelona als seus oficials demanant-los de no molestar els vassalls del comte⁷⁷.

Per la seva banda, l'*alfaquí* Mahomat Alhaig també comunicà als consellers l'afer de les joies que li havien penyorat a Asp i es queixà perquè el batlle no volia fer penyores als veïns d'aquesta localitat⁷⁸.

La història de les joies cuejava encara dos anys després. El 3 de juliol de 1454, el batlle d'Elx informava els consellers, primer que eren en poder del

⁷⁵ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 82 (1452, maig, 22).

⁷⁶ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 79 (1452, maig, 20).

⁷⁷ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 82 (1452, maig, 22).

⁷⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 83 (1452, maig, 22).

lloctinent de governador d'Oriola, Jaume Rocamora, que les havia ocupat a instància del primer gendre de l'*alfaquí*, Muça Almuquetdem. Després el batlle, amb moltes dificultats, les havia recuperades, però el lloctinent de governador hi havia posat una empara per recuperar certes despeses que havia fet per causa de l'*alfaquí*. Sembla que els consellers havien preguntat al batlle perquè no les havia tornades a l'*alfaquí*, qüestió a la qual respongué que perquè no les hi havia demanades, però que, si ho hagués fet, tampoc podia fer-ho a causa de l'empara. Si el consellers volien que pagués l'empara del lloctinent de governador, les podria restituir⁷⁹.

Els diversos incidents que havien enfrontat Elx amb el comte de Cocentina havien permès constatar la prepotència amb la qual actuava el comte i la parcialitat dels oficials a favor d'aquest. Tot això creà una sensació d'indefensió entre els veïns d'Elx, especialment entre els moros. Els dirigents de l'aljama d'Elx asseguraven que es trobaven indefensos i demanaven que els consellers de Barcelona demanessin al rei un jutge que conegués les causes entre ells i els vassalls del comte. El governador d'Oriola era el jutge que els competia, però era absent i el seu lloctinent, Jaume Rocamora, era totalment parcial contra ells i favorable al comte, que li havia proporcionat el càrrec; segons els moros d'Elx aquest personatge no gosava "*moure lo peu sinó tant com mana lo dit comte*" i procurava perjudicar en tot el que podia els vassalls de la ciutat de Barcelona. Els moros suggerien noms per a aquest jutge imparcial: Antoni de Gualba, cavaller d'Oriola, o "*Llope*" de Soler⁸⁰.

També l'*alfaquí*, en una carta particular als consellers coincidia amb aquest parer i es queixava perquè mentre l'*ex-cadi* i altres que havien estat denunciats com a malfactors podien circular lliurement, ells no gosaven anar enlloc perquè els injuriaven. Afegia que els moros se sentien insegurs i demanaven d'ésser emparats per la ciutat⁸¹.

Igualment, el batlle demanà a la ciutat que emparés els seus vassalls i féu la mateixa recomanació que els moros de demanar un jutge especial per a ells perquè Jaume Rocamora, el lloctinent, era molt parcial a favor del comte, mentre que el governador d'Oriola, Lluís Cornell, era absent⁸².

Com a resultat d'aquestes queixes, els consellers escriviren a Pere de Relat

⁷⁹ AHCB, CC, Ll.C.O., X-24, f. 96 (1454, juliol, 3).

⁸⁰ AHCB, CC, Ll.C.O., X-22, f. 79 (1452, maig, 20).

⁸¹ AHCB, CC, Ll.C.O., X-22, f. 83 (1452, maig, 22).

⁸² AHCB, CC, Ll.C.O., X-22, f. 82 (1452, maig, 22).

perquè fes justícia tant als propis vassalls com als del comte de Cocentaina. El procurador intentà de fer-los veure la dificultat d'aquest encàrrec perquè els oficials del comte volien només el que els era avantatjós i a més havien espatllat tot el que ell havia acordat amb el comte perquè, deia, les paraules d'aquest no lligaven amb les obres dels seus oficials. Recordava, entre els darrers perjudicis que els havien causat, l'ocupació de determinats béns de l'*alfaquí*, que ja hem comentat, i la retenció de dos moros d'Asp, que es feien vassalls de Barcelona a Crevillent, quan presentaren llurs albarans de desaveïnament als oficials del comte. Els dos moros feien part d'un grup de vint que llavors s'havien traslladat a Crevillent⁸³.

Malgrat que les aljames d'Elx i de Crevillent havien demanat als consellers la continuïtat en el càrrec de Pere de Relat, que l'any 1452 acabava el seu trienni de govern, els consellers es decantaren pel canvi de procurador; llavors totes dues aljames sol·licitaren el nomenament de Joan Ferràndez de Mesa, que ja havia regit el càrrec anteriorment⁸⁴.

El doble matrimoni de la filla de l'alfaquí, pretext per a una nova ofensiva del comte contra Elx

En data no precisada, però força abans de 1452, puix que els dirigents de l'aljama deien que feia "*grans dies*", mentre que, segons el batlle d'Oriola, feia uns set anys, l'*alfaquí* d'Elx havia casat una filla seva, anomenada Zoayra, amb un moro de la moreria d'Elx anomenat Muça Almuquetdem. Llavors el dit Muça aparentava ésser ric i opulent. Més tard, l'*alfaquí* descobrí que els afers de Muça anaven malament i que tenia molts deutes; es considerà enganyat i, mitjançant el *cadi*, desféu el matrimoni, cosa que ells afirmaven que es podia fer segons *sunna* i *xara*. Crec que no es tractava encara pròpiament del matrimoni sinó d'esposalles perquè l'*alfaquí* notificà a Muça que no li donaria la seva filla, cosa que sembla indicar que encara era a casa del pare, probablement perquè les esposalles s'havien concertat essent encara petita. Muça, assetjat pels creditors i vista la defensa que el comte feia dels seus vassalls, fugí de la moreria d'Elx, on era empresonat per deutes, i anà a refugiar-se a la terra del comte, on fou acceptat i assegurat, causant un notable perjudici als creditors, que perderen la possibilitat de recuperar els deutes.

⁸³ AHCB, CC, L.L.C.O., X-22, f. 86 (1452, juny, 15).

⁸⁴ AHCB, CC, L.L.C.O., X-22, ff. 87 (1452, juliol, 22) i 118 (1452, setembre, 1).

Quan Muça fugí a Asp ja havien passat quatre anys des que el matrimoni s'havia desfet, cosa que ens porta a l'any 1448; poc després, l'*alfaquí* casà la seva filla amb Axer Abenzacaria, el *cadi* que havia succeït Alí Abençao⁸⁵.

Amb la protecció dels oficials del comte, Muça portà endavant la reclamació de la seva promesa i el 30 de novembre de 1452 el lloctinent de governador, Jaume Rocamora, envià un porter i un notari a Elx per prendre l'*alfaquí* i la seva filla; porter i notari, sense recórrer als oficials d'Elx, es presentaren a la casa de l'*alfaquí*, a fi d'executar el manament que portaven. L'enrenou que es mogué a la moreria, on els moros protestaven perquè no eren defensats ni emparats pel seu senyor, serví d'avís al lloctinent del procurador i al batlle, que es presentaren a la moreria just a temps d'evitar que el porter de la governació i el notari s'enduguessin l'*alfaquí* i la seva filla. Malgrat que el porter presentà els manaments que portava, els oficials de Barcelona protestaren de paraula i per escrit perquè aquella acció envaïa la jurisdicció de Barcelona. Els oficials de la governació hagueren de tornar-se'n, però el lloctinent de governador i el batlle general iniciaren un procés contra els oficials de Barcelona per resistència a l'autoritat i amenaçaren amb posar el senyal del rei a la vila, és a dir, a prendre possessió de la jurisdicció. Els oficials se sentien oblidats per la ciutat de Barcelona i demanaren als consellers que els atorguessin una salvaguarda perquè els vexaven contínuament⁸⁶.

El *cadi* i *vells* de la moreria també demanaren protecció als consellers contra tantes vexacions i advertiren que no ho podien suportar més i que, si no ho solucionaven, cadascú hauria de buscar un lloc on viure en repòs⁸⁷.

Però l'ofensiva del comte tot just havia començat. El lloctinent de governador d'Oriola, Jaume Rocamora, i el batlle general es reuniren amb el comte a Asp i decidiren anar a Elx, empresonar els oficials de Barcelona, prendre els seus béns i segrestar les rendes de la ciutat a la vila.

El pla fou avortat per Lluís Cornell, governador del regne de València dellà Xixona o d'Oriola, que es trobava llavors al seu senyoriu de Novelda, a punt de marxar; quan sabé el que es preparava, es dirigí immediatament a Elx, on féu venir els papers del procés que s'havia iniciat contra els oficials il·licitans i la seva cort. Quan el lloctinent de governador i el batlle general tingueren

⁸⁵ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-22, ff. 79 (1452, maig, 20) i 82 (1452, maig, 22).

⁸⁶ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-22, f. 145 (1452, desembre, 4).

⁸⁷ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-22, f. 146 (1452, desembre, 4).

notícia de la presència del governador a Elx deixaren córrer la incursió, que estaven a punt d'iniciar, i acudiren a Elx per portar al governador totes les denúncies, instàncies i actes que havien elaborat. La denúncia era de resistència al porter i per tant demanaren al governador l'empresonament dels oficials d'Elx i el segrest de les rendes de la vila. El governador es negà a prendre'ls, però els arrestà, amb jurament i homenatge de no sortir d'Elx, llevat de Crevillent, on sí que podien anar, com també a la cort del governador. Sobre la petició de segrest de les rendes digué que ja hi pensaria. Els oficials d'Elx anunciaren als consellers de Barcelona que enviaven el seu advocat a València, perquè s'informés amb bons juristes del que havien de fer i expressaren la seva esperança de tenir un jutge i un assessor imparcials. Asseguraren a la ciutat que ells no havien delinquit en res i que tot era un muntatge astut del comte per tal d'apoderar-se d'Elx i Crevillent fent veure que era en servei del rei. Els oficials d'Elx sabien que el comte, el lloctinent de governador i el batlle general havien escrit al rei a Nàpols i també al rei de Navarra i demanaren que els defensessin⁸⁸.

Els consellers de Barcelona també reberen carta sobre aquests fets dels jurats d'Elx, que informaven, a més, que el comte tenia partidaris dins de la vila⁸⁹. Els arribà, igualment, carta del mateix comte de Cocentaina, que tingué l'habilitat de presentar-se com a víctima. Es lamentà que, després del que havia fet per la ciutat, li tornessin tal retribució, atacà Antoni Ballester, el batlle d'Elx, acusant-lo de tenir mala voluntat contra ell i la seva casa i d'intentar posar-lo en males relacions amb el governador Lluís Cornell. Exposà els fets en la versió de resistència a l'autoritat i demanà als consellers que destituïssin Antoni Balaguer i n'hi posessin un de català, tot promentent que ell també substituïria el batlle d'Asp⁹⁰.

Tanta insistència en demanar que els oficials d'Elx fossin catalans—recordem que no era la primera vegada que feia aquesta petició—resulta sospitosa. Potser el comte pensava que els catalans presentarien menys resistència a les seves ambicions, perquè no resultaven directament perjudicats en els interessos personals i familiars si triomfava alguna de les seves ofensives. Potser també els catalans podien ésser enredats més fàcilment perquè no coneixien tan bé ni les lleis valencianes ni la xarxa d'interessos locals.

⁸⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 149 (1452, desembre, 12).

⁸⁹ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 150 (1452, desembre, 12).

⁹⁰ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 151 (1452, desembre, 16).

Els primers mesos de l'any 1453 transcorregueren fent preparatius per a la defensa dels oficials d'Elx. Pere Granyana, advocat d'Elx, fou tramès a València per parlar amb els diversos juristes que havien de portar el cas per part de Barcelona, Gabriel de Santacília, Jaume Garcia d'Aguilar i Miquel Dalmau. Un d'aquests juristes, Gabriel de Santacília, escriví als consellers de Barcelona per notificar-los que els denunciats eren Pere Cornella, lloctinent de procurador, el batlle Antoni Balaguer, el *cadi* i l'aljama de moros. Segons la denúncia, els oficials d'Elx avalotaren el poble dient als moros “*o, perros, e no.ls podíeu matar?*”, referint-se al porter i al notari tramesos pel lloctinent de governador. Segons la denúncia, els oficials havien comès delictes de resistència a l'autoritat, però el jurista afirmava que els oficials del lloctinent no podien exercir jurisdicció a Elx perquè era tota de la ciutat de Barcelona⁹¹.

També el lloctinent de governador d'Oriola respongué a una carta que els consellers li havien tramès el 16 de desembre en la qual l'acusaven de parcialitat contra Barcelona i la seva baronia d'Elx. El lloctinent desmentia aquesta acusació i enumerava tots els serveis fets a la ciutat, que no li havien estat agraïts; entre aquests serveis mencionava tots els delictes de veïns de Crevillent i d'Elx dels quals havia tingut notícia i que no havia perseguit per consideració a la ciutat. El lloctinent assegurava que el governador era jutge de tothom a la governació, també de les terres i vassalls dels barons. La seva versió del doble matrimoni de la filla de l'*alfaquí* conté algunes informacions noves. Sembla que havia ordenat a l'*alfaquí* que no casés la seva filla amb ningú mentre durés el litigi i que la tingués de manifest. En comptes de fer tal cosa, l'*alfaquí* s'afanyà a casar-la efectivament amb el *cadi* i per això havia incorregut en penes. El batlle general, a qui competia la jurisdicció sobre els moros, li havia demanat que prengués l'*alfaquí* i que li lliurés la seva filla, per això envià el porter i el notari a Elx. Segons el lloctinent de governador els oficials d'Elx havien animat l'avalot dels moros contra el porter i el notari; afortunadament, l'assessor Andreu Fira aturà els moros i gràcies a això pogueren escapar⁹².

⁹¹ AHCB, CC, Ll.C.O., X-23, ff. 1 (1453, gener, 5) i f. 2 (1453, gener, 6). L'ús del castellanisme “*perro*” per designar sarraïns enemics, de manera insultant, és força comú en el segle XV. Cf. diversos exemples a “*perro*”, ALCOVER, A.-MOLL, F. DE B., *Diccionari Català-Valencià-Balear*, vol. VIII, Barcelona, 1969. Cf. també els qualificatius dedicats a un famós corsari d'Almeria: “*perro moro*”, “*gran perro que.s fa nomenar Lo Sant Moro*”, “*Sant Perro*”, etc.: SALICRÚ I LLUCH, R., *El sultanat de Granada i la Corona d'Aragó, 1410-1458*, Barcelona, CSIC, Institució Milà i Fontanals, 1998, p. 185.

Pel febrer, el rei de Navarra ja havia començat a despatxar algunes provisions relatives al procés pels incidents contra el porter i el notari del lloctinent de governador. El *cadi* i els *vells* de l'aljama n'estaven contents, en general, encara que es queixaven que haguessin estat citats vint moros de la moreria a declarar, segons ells sense causa⁹². Una d'aquestes provisions era una amonestació al lloctinent de governador d'Oriola per la seva parcialitat en l'afer. Els processos quedaren de moment aturats, però no pas per això el comte deixà d'hostilitzar els seus veïns; a primers de febrer, els seus homes havien retingut a Asp quatre muls de moros de Crevillent. Com que no els volien tornar, els d'Elx penyoraren en el terme de Crevillent quatre mules de moros d'Asp que venien d'Oriola⁹⁴.

El declivi de la facció de l'alfaquí a la moreria d'Elx

El triomf de la facció de l'*alfaquí*, esdevingut, de manera completa, l'any 1449, no durà gaire. El seu gendre, el *cadi*, començava a recollir algunes crítiques ja a començament de 1453. Els moros de Crevillent, que compartien aquest oficial amb els d'Elx, deien, pel febrer, que alguns demanaven que fos revocat, però els *vells* de l'aljama no n'eren pas partidaris i en demanaven la continuïtat⁹⁵.

També pel febrer de 1453, els *vells* i les autoritats de l'aljama devien afrontar crítiques populars. Aquestes autoritats atribuïen aquestes protestes a la presència sovintejada a la moreria de Çaat Sarrià, persona pròxima a l'*ex-cadi*, ex-vassall de la ciutat i llavors veí d'Oriola, un dels culpables, segons afirmaven, de les iniquitats que els havien fet el comte de Cocentaina i altres persones. Les autoritats de l'aljama estaven seriosament preocupades pels seus moviments i pels seus contactes amb els veïns de la moreria; l'acusaven de sembrar "*cizànies, malícies e iniquitats contínuament*". En general, la carta de les autoritats de l'aljama als consellers on comenten aquests fets sembla denotar la inquietud pel creixement del partit contrari; per això demanaven que els oficials prohibissin l'accés a la moreria a Çaat Sarrià. La carta reflecteix l'existència de moviments

⁹² AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-23, f. 5.

⁹³ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-23, ff. 14 (1453, febrer, 9).

⁹⁴ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-23, f. 17 (1453, febrer, 11).

⁹⁵ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-23, f. 15 (1453, febrer, 9). El seu nom apareix una mica deformat "Azer Zimbeig", en comptes d'Azer Abenzacaria.

⁹⁶ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-23, ff. 14 i 15 (1453, febrer, 9).

estrany dins de l'aljama, perquè el *cadí* i *vells* semblaven preocupats per l'anada prop dels consellers d'Amet Bauet, de qui sospitaven que anava a demanar alguna cosa en nom de l'aljama; deixaven ben clar que ells no li havien fet cap encàrrec. La carta segur que resultà molt estranya per als consellers. Al dors, hi ha un petit esbós per a la redacció de la resposta, on consta que els consellers no cregueren el que explicaven els oficials de l'aljama. Cal remarcar que els *vells* de Crevillent també enviaren una carta similar als consellers, desautoritzant el que el mateix missatger pogués dir en nom d'ells⁹⁶.

Després del retorn de Pere de Relat a Barcelona, la ciutat trigà un cert temps a nomenar nou procurador; per això, des de la baronia d'Elx i Crevillent diverses persones i estaments continuaren demanant la provisió del càrrec, majoritàriament a favor de Joan Ferràndez de Mesa; hi insistiren els *vells* i l'aljama de Crevillent i el batlle Antoni Balaguer, mentre que el justícia, jurats i prohoms d'Elx s'hi manifestaven en contra; l'acusaven d'haver sostingut parcialitats en el seu anterior regiment, durant el qual havien estat presentades moltes queixes en contra seva⁹⁷.

Però a final de gener, els *vells* de l'aljama de Crevillent enviaren un missatger als consellers, Mahomat Milic, que sembla que també havia d'actuar en nom dels *vells* d'Elx. Pel batlle sabem que Milic era parent del *cadí* i que fou enviat d'amagat d'ell i d'amagat, també, de la major mart del moros. Segons el batlle, els moros murmuraven i estaven molt revoltats a causa d'aquesta missatgeria, que afirmava que anava en nom de tots els moros d'Elx i Crevillent, cosa que era mentida:

“e stan quasi en avolot, dient e presomint que lo alfaquí ab altres dos o tres se haurien sforçat a fer letra o letres de creença a la senyoria vostra”.

El batlle ens deixa entreveure quin era el motiu de tant de secret: el missatger moro havia de demanar que no fos nomenat per al càrrec de procurador Joan Ferràndez de Mesa, la mateixa petició que, com sabem, havien fet els cristians que manaven a la vila d'Elx. Segons el batlle, evidentment partidari de Ferràndez de Mesa, la major part dels moros volien aquest cavaller per procurador, perquè era home virtuós, honrat, ben emparentat, ric i amb experiència, ja que havia

⁹⁷ AHCB, CC, LL.C.O., X-23, ff. 3 (1453, gener, 9), 6 (1453, gener, 15), 12 (1453, gener, 31) i 13 (1453, febrer, 8).

regit el càrrec més de dotze anys; segons el batlle, ningú a la vila podia fer de procurador, fora d'ell. El batlle demanà als consellers que l'informessin si, realment, Milic havia portat un missatge que no corresponia amb el voler de la major part de la moreria.

El batlle havia perdut ara tota estima per l'*alfaquí*, de qui deia

“que may cessa de metre iniquitats en aquestes moreries, en forma que no procura sinó dans e despeses e despoblació”.

Posava l'exemple del moro Abduçalem, que l'*alfaquí* mirava de fastiguejar en una qüestió que tenia amb Milic; precisament era un dels moros que s'havien desvassallat i que el batlle, que el tenia per un bon home, havia aconseguit que tornés d'Oriola⁹⁸.

Finalment, la persona escollida fou efectivament Joan Ferràndez de Mesa, però només com a regent de la procuració, per acord del consell de Trenta del 9 de febrer de 1453⁹⁹. Ja havia rebut el nomenament el 24 de febrer de 1453, i tot seguit es posà a resoldre les qüestions pendents¹⁰⁰. Uns mesos després, com que el comte de Cocentaina exigia negociar amb una persona notable, fou nomenat, com a lloctinent de senyor, Pere de Relat, el mes d'agost de 1453, com veurem després.

També el mes d'agost de 1453, Mahomat Alhaig fou acusat pel lloctinent de governador general d'Oriola de voler emigrar cap a terres islàmiques amb la filla Zoayra i una esclava, motiu pel qual el lloctinent manà empresonar-lo; l'intent de fugida era força creïble atès el plet pendent del doble matrimoni de la filla, però els jurats d'Elx intercediren al seu favor prop del lloctinent de governador, defensant els privilegis de la vila; la missatgeria havia d'anar a càrrec de l'*alfaquí*, si resultava culpable i subsidiàriament de la moreria i, si no ho era, de la ciutat de Barcelona¹⁰¹. L'acusació no degué provar-se, com no poden provar-se, generalment, les intencions no realitzades.

⁹⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-23, ff. 12 (1453, gener, 31), i 20 (1453, febrer, 17).

⁹⁹ GARRIDO, “Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona”, p. 22.

¹⁰⁰ AHCB, CC, LL.C.O., X-23, ff. 32 (1453, abril, 16) i 51 (1353, maig, 21).

¹⁰¹ HINOJOSA, *La morería de Elche en la Edad Media*, pp. 57-58.

Una salà campestre i alternativa de l'alfaquí.

En aquesta època, malgrat que Mahomat Alhaig conservava bones relacions amb els cristians ja no en tenia amb la majoria dels seus correligionaris; la supremacia en el govern de l'aljama d'Elx es trobava, almenys des de les eleccions de juny de 1453, a mans de la facció contrària a l'*alfaquí* Mahomat Alhaig.

En data que desconeixem, perquè el nomenament de l'*alfaquí* devia ésser una competència de l'aljama, Mahomat Alhaig fou destituït, suposem que durant l'estiu de 1453. És esmentat com a ex-*alfaquí* en la denúncia presentada contra ell pels *vells* o jurats -Hamet Abayçan i Amet Albillen- que l'acusaren d'haver organitzat al camp, en un dia de festa molt important, el 5 d'octubre, que tancava el Ramadà, una pregària de la *salà* alternativa a la que es celebrava a la mesquita, dirigida per l'*alfaquí* que l'havia succeït.

Es reuniren en un camp prop d'Elx per resar la *salà*, l'ex-*alfaquí* i 24 sarraïns més, entre els quals es trobava el *cadi* que havia substituït Alí Abençat, l'enemic de Mahomat Alhaig i que com sabem era el seu gendre, un dels fills de l'*alfaquí*, etc.

Els *vells* acudiren al regent de la procuració general de Barcelona a Elx i Crevillent, Joan Ferràndez de Mesa, per denunciar el fet, que segons ells era escandalós, deshonest i contrari a *sunna* i *xara*; en tal dia com aquell, que era llur Pasqua, un moro no havia d'anar a resar en lloc separat dels altres sinó que havia d'anar a la mesquita, on hi havia un bon *alfaquí*; els *vells* assenyalaven també que aquest afer havia suscitat tensió a la moreria i que la gent s'havia dividit en dues faccions que podia acabar en baralla.

“Dixeren que Mahomat Alhaig, moro alfaquí qui solia ésser de la dita moreria de la dita vila, ab lo alcadí e altres moros de la dita moreria convocats per lo dit alfaquí, són en lo pla qui és davant la dita vila fahent la açala en lo dit pla, la qual cosa és molt desonesta e mal exemple e molt escandalosa e odiosa que negun moro ab altres gents vaja a fer la dita açala en loch separat puix en la dita moreria hi aja bon alfaquí e mesquita per a fer aquella, majorment que lo present dia de huy és la sua Pasqua dels moros e cascun moro és tengut de anar a fer la açala a la mesquita e no en altres lochs, per hon lo poble de la dita moreria està molt aremorat los huns contra los altres, hoc que està en punt de haver-hi masa gran dan sinó s.i proveheix”.

A petició dels *vells*, les autoritats cristianes interromperen la *salà* alternativa, prengueren nota de la gent que hi havia i els demanaren qui els havia dit d'anar a resar a aquell lloc i seguidament s'endugueren pres Mahomat Alhaig. Però, pel camí cap a la presó comuna, Mahomat Alhaig al·legà que havia obtingut prèviament una llicència de Pere de Relat, lloctinent general i portantveus de senyor, per resar aquesta *salà*. Alguns moros digueren que eren presents quan Pere de Relat, que llavors es trobava a Callosa, li donà la llicència. Per aquest motiu Mahomat Alhaig fou alliberat i autoritzat a acabar la seva *salà* campestre¹⁰².

Les dissensions entre les dues faccions de la moreria havien arribat també, doncs, al camp religiós. Crida l'atenció que els representants de la comunitat sarraïna d'Elx fessin intervenir les autoritats cristianes per fer interrompre un acte religiós de la facció contrària, una parcel·la d'identitat que la comunitat islàmica -als nostres ulls- hauria d'haver volgut preservar, amb més força, de tota interferència externa.

Les negociacions amb els oficials de la governació i amb els del comte sobre els processos contra els oficials d'Elx.

Immediatament després del seu nomenament que, com ja he dit, fou acordat el 9 de febrer de 1453, Joan Ferràndez de Mesa exposà el resultat de les seves gestions als consellers en carta del 16 d'abril. Molts dels èxits que havia aconseguit es devien a la seva amistat amb els oficials i gent destacada d'Oriola, bé que en altres qüestions que enfrontaven Elx amb el comte de Cocentaina no hi pogué fer res, perquè la resolució era en mans del rei de Navarra, lloctinent general del rei Alfons. Per això recomanà una sèrie de provisions, moltes de les quals foren aconseguides per Pere Granyana, advocat d'Elx i Crevillent, que fou enviat a Saragossa, on es trobava llavors el rei de Navarra¹⁰³.

Pere Granyana presentà cartes adreçades al rei de Navarra, a l'arquebisbe de Saragossa, al comte de Cocentaina i a Lluís Cornell, el governador del regne de València dellà Xixona o d'Oriola i negocià amb ells una solució per al procés instat pels oficials d'Oriola contra els d'Elx. Els oficials d'Oriola havien

¹⁰² AHCB, *Consellers-XII, Baronies*, caixa 24, papers de 5 d'octubre de 1353 titulats "Acte públich de la açala que Mahomet Alhaig féu ab altres moros en lo pla d'Elig".

¹⁰³ AHCB, *CC, Ll.C.O.*, X-23, ff. 32 (1453, abril, 16) i 51 (1353, maig, 21).

intentat presentar el cas de les denúncies contra els oficials d'Elx com una bona ocasió per a cobrar molts diners de penes judicials o «esdeveniments», però el rei de Navarra, malgrat que els diners el temptaven, assegurà que no volia perjudicar Barcelona i encomanà l'afer al regent de la cancelleria, misser Joan de Gallac, que amb l'assessorament d'altres membres del consell reial decidí que s'investigués si el lloctinent de governador podia trametre un porter a Oriola a prendre l'*alfaquí* o no, ja que la ciutat de Barcelona tenia tota la jurisdicció d'Elx, i a més nomenà jutge del cas un prohoms d'Oriola, aconsellat per dos doctors en dret de València. També aconseguí que el rei de Navarra ampliés l'àrea d'arrest del batlle d'Elx a tot el regne de València, a fi que es pogués defensar¹⁰⁴.

La solució de les desavinences amb el comte de Cocentaina exigia negociacions, a més de tribunals de justícia, i per aquest motiu els consellers nomenaren un lloctinent general i portantveus de senyor, per tal de complaure el comte de Cocentaina, que demanava una persona notable per poder negociar¹⁰⁵.

La persona triada fou Pere de Relat, l'antic procurador, que el 16 d'agost de 1453 partí de Barcelona per marxar cap a Elx¹⁰⁶. En el camí s'aturà a Pardines, el 27 d'agost, per visitar el comte de Cocentaina, que s'hi trobava¹⁰⁷, i arribà a Elx el 30 d'agost. En la carta escrita als consellers el 9 de setembre, Pere de Relat explicava que havia trobat la vila dividida en dos bàndols, tant cristians com sarraïns¹⁰⁸.

El 26 de setembre intentà negociar amb el comte de Cocentaina i s'adreçà a Asp, però el trobà que anava a Elx, i ambdós parlaren dels afers que enfrontaven el comte amb la ciutat, a causa dels quals hi havia set processos pendents. Segons Pere de Relat "*de bones paraules aguén abundància, a Déu plàcia que los fets seguequen*".

Novament es trobaren a Oriola, a començaments d'octubre, on Pere de Relat havia anat acompanyat pel batlle. Malgrat que el tema principal negociat era el de les aigües i un molí, sembla que també fou tractat l'afer de l'*ex-cadi* Alí Abençao, perquè la carta de Pere de Relat als consellers esmenta el seu propòsit de convocar dos *cadis* a Elx, per al 9 d'octubre per tal de "*reposar*"

¹⁰⁴ AHCB, CC, LL.C.O., X-23, ff. 43 (1453, juny, 10) i 44 (1353, juny, 13).

¹⁰⁵ GARRIDO, "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona", p. 22.

¹⁰⁶ *Manual de Novells Arditos, vulgarment anomenat Dietari del Antich Consell Barceloní*, SCHWARTZ Y LUNA, F. - CARRERAS Y CANDI, F., eds. Vol. II, Barcelona, 1893, pp. 169-170.

altres afers, sense concretar quins eren¹⁰⁹. Una carta enviada pel *cadi* i l'aljama d'Elx, el 13 de febrer de 1454, bé que segurament fou escrita només pel *cadi*, ens aclareix que, efectivament, estava prevista una revisió dels comptes de l'ex-*cadi*. El *cadi* Axer Abenzacaria recordava a la carta les controvèrsies amb l'ex-*cadi*, els fraus dels quals fou trobat culpable i les sentències pronunciades contra ell amb consell de *cadis*, per les quals fou condemnat a retornar certes quantitats de diners a l'aljama. Es mostrava astorat que sentències en ferm (“*passades en cosa jutgada*”) i executades poguessin ésser revisades de nou, com havia manat Pere de Relat, que havia manat al batlle que revisés tots els comptes i actes de l'ex-*cadi* i els “*reduís*”, expressió que suposem volia dir que el deute de l'ex-*cadi* envers l'aljama fos reduït; segons el *cadi*, la gent de la moreria estava revoltada per la possibilitat del repartiment d'*alfardes* o col·lectes extraordinàries per restituir les quantitats obtingudes en l'execució de les sentències contra el *cadi*. Assegurava, com sempre es feia en aquests casos per tal d'espantar la senyoria barcelonina, que tal cosa seria motiu de despoblació i destrucció de l'aljama. Probablement era ell mateix qui havia fet córrer aquest rumor¹¹⁰.

La suavització de les mesures contra l'ex-*cadi* devia ésser una de les exigències del comte de Cocentaina per arribar a una concòrdia amb la ciutat de Barcelona, com ho era també el pagament d'una quantitat per a ajudar-lo a construir un molí (350 florins); a canvi, el comte havia d'anul·lar els processos iniciats contra la ciutat, però com que no es fiaven l'un de l'altre i totes dues parts esperaven que l'altra donés el primer pas, a la fi aquest tracte no arribà a fer-se efectiu¹¹¹.

A mitjan abril de 1454, el comte de Cocentaina estava content de les negociacions fetes amb Pere de Relat i concloses amb el batlle Antoni Balaguer, perquè Pere de Relat havia hagut de marxar cap a Barcelona precipitadament, sembla que per malaltia¹¹².

¹⁰⁷ Pot tractar-se tant del Pardines que és ara un despoblat al municipi d'Algemesí, com el que es trobava al de Beniarjó.

¹⁰⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-23, f. 81 (1453, setembre, 9).

¹⁰⁹ AHCB, CC, LL.C.O., X-23, f. 88 (1453, octubre, 1) i 90 ((1353, octubre, 8).

¹¹⁰ AHCB, CC, LL.C.O., X-24, f. 23 (1454, febrer, 13).

¹¹¹ AHCB, CC, LL.C.O., X-24, f. 26 (1454, febrer, 15).

¹¹² AHCB, CC, LL.C.O., X-24, ff. 56 (1454, abril, 17. Oriola). Antoni Balaguer fa referència a la malaltia de Pere de Relat, f. 96 (1454, juliol, 3).

La sentència pel doble matrimoni de la filla de l'alfaquí. L'alfaquí, vassall del comte de Cocentaina.

A través de les cartes del comte i d'Antoni Balaguer als consellers de Barcelona, sabem que Antoni Balaguer es reuní a València amb un gran consell de *cadis* i *alfaquís*, experts en *sunna* i *xara*, i amb el jurista Gabriel de Santacília, advocat de la ciutat de Barcelona i de la vila d'Elx; hi participaren gairebé tots els *cadis* del regne de València i fins i tot de Granada, bé que el més afamat era el de Gandia, anomenat Ubèquer, considerat el més savi del regne, que era vassall del rei de Navarra. Cal assenyalar que la reunió d'aquest gran tribunal és un exemple molt interessant d'una instància superior de la justícia islàmica. Ja hem vist, a més que eren molt freqüents els recursos a una segona instància, representada per un o dos *cadis* de les comarques pròximes al lloc del litigi¹¹³.

L'objectiu d'aquest gran tribunal era debatre el cas del doble matrimoni de la filla de l'alfaquí. Pronuncià la sentència Ubèquer, *cadi* de Gandia, i decidí que Zoayra era la muller del primer marit, Muça Almuquetdem, que s'havia fet vassall del comte i vivia a Asp; per tant, era declarada incorrecta la dissolució del matrimoni arranjada pel pare Mahomat Alhaig i pel segon marit, el *cadi* d'Elx. Es decidí que Zoayra sortís d'Elx, acompanyada pel batlle general, i fos portada a Montfort, com a lloc neutral, on hauria de romandre quaranta dies per comprovar si estava embarassada del segon marit. Passats els quaranta dies fou lliurada al comte de Cocentaina, que la tingué per justícia com a muller de Muça i com a vassalla seva¹¹⁴. El comte explicà els fets de la manera següent:

“Després de moltes rebeltes e grans processos on han cabud quasi tots los alcadis de aquest regne fins als alcadis de Granada, emperò la dita Zohayra és estada declarada muller de Muça Almuquetdem, moro vasall meu, habitador de la mia vila de Azp”¹¹⁵.

Els fets són explicats amb més detall en una carta posterior del batlle Antoni Balaguer:

¹¹³ Sobre l'organització de la justícia musulmana en el regne de València cf. FEBRER, “Los tribunales de los alcadies moros en las aljamas mudéjares valencianas”, cit. al començament. També la tesi doctoral, encara inèdita, d'ANNA DOMINGO I GRABIEL, *La criminalitat entre els sarraïns de la Corona d'Aragó en el segle XIV*, dirigida per mi mateixa i presentada a la Universitat de Barcelona el 1993.

“*Stant lo dit compte e batle general e lo dit mossèn Relat e yo en contenció del dit fet, present lo alcadí de Gandia, lo dit alfaquí dix al dit comte, presents los sobre dits e altra gent que.y havia, que si li playia parlar ab ell en secret, lo qual dix que li playia e dix-li més si seria en lo secret lo dit batle general e dix que li playa e de fet se apartaren de nosaltres e parlaren e a poch instant retornaren a nosaltres lo dit comte dient «mossèn lo embaxador, féu exir aquesta gent e parlarem de secret» e de fet, fet col-loqui, lo dit comte recità com lo alfaquí se era fet son vasall e li playa que sa filla fos mesa en poder del dit batle general, lo qual la levàs al loch de Monfort, que és del senyor rey, e seria guardada a honor de la dita insigne ciutat e del dit comte”.*

Segons el mateix Antoni Balaguer, però, la intenció de l'*alfaquí* de fer-se vassall del comte ja era una mica anterior, perquè el comte li havia esmentat aquesta intenció quan ambdós s'havien trobat a Alacant¹¹⁶.

De fet, quan els consellers reberen el trasllat del vassallatge de l'*alfaquí* Mahomat Alhaig al comte de Cocentaina, pogueren comprovar que havia estat formalitzat el 12 de novembre de 1453 i que, doncs, durant uns mesos, s'havia mantingut en secret. En aquest acte, que es desenvolupà davant de notaris, el *cadí* i les aljames d'Asp, l'*alfaquí* s'havia compromès a ésser veí d'Asp i vassall del comte durant cinc anys, i havia acceptat incórrer en una pena de 300 florins d'or en cas d'incompliment, multa de la qual fou fiador Azmet Firam, veí d'Asp¹¹⁷.

Sembla que l'*alfaquí*, complint el compromís de residència, portà la muller, fills i filles i els seus béns a Asp cap el mes de març o abril de 1454. Segons el comte de Cocentaina això s'esdevingué després de la marxa de Pere de Relat cap a Barcelona, cosa que ens porta a un moment posterior a la proclamació de la sentència sobre el matrimoni de la seva filla¹¹⁸. Sabem que la sentència no fou executada, és a dir Zoayra no fou lliurada al primer espòs. L'estada a Montfort degué servir per comprovar que estava embarassada i aquesta circumstància obligà a canviar l'acord pres, però tampoc no fou lliurada al segon marit; l'any 1456, quan fou portada a Itàlia, com veurem, hi portà també

¹¹⁴ AHCB, CC, L.L.C.O., X-24, ff. 56 (1454, abril, 17. Oriola) i 81 (1454, maig, 25).

¹¹⁵ AHCB, CC, L.L.C.O., X-24, f. 81 (1454, maig, 25).

¹¹⁶ AHCB, CC, L.L.C.O., X-24, f. 96 (1454, juliol, 9).

¹¹⁷ AHPB, *Consellers, Baronies*, XII, caixa 24.

¹¹⁸ AHCB, CC, L.L.C.O., X-24, f. 81 (1454, maig, 25).

un fill del *cadi*. Com que el matrimoni no havia conviscut més des de la sentència, cal suposar que el fill havia estat engendrat abans¹¹⁹.

Probablement, quan l'*alfaquí* es féu vassall del comte, devia pensar que aquest el defensaria i que així la sentència del gran consell de *cadis* li seria favorable. Sorprèn, però, que un home tan astut com l'*alfaquí* posés la seva família en mans del comte després de la sentència, que demostrava que el comte no el defensava pas tant com ell esperava. Per tal d'aconseguir el seu ajut, l'*alfaquí* prometé 18.000 sous al comte perquè li restituís la filla; sembla que el comte li demanà, a més, les despeses; però com que ni l'un ni l'altre no compliren la paraula, l'*alfaquí* anà a Barcelona a demanar ajuda¹²⁰.

Sembla que no es pot dubtar que la família de l'*alfaquí* fou portada a Asp, perquè és un fet que està prou documentat. L'*alfaquí*, en canvi, no sembla que deixés el domicili d'Elx, segons la documentació posterior. Potser creia que la seva família estaria més segura a Asp que a Elx, cosa en la qual s'equivocà. i que si ell continuava a Elx gaudiria de la protecció de Barcelona.

L'actuació de l'*alfaquí* resulta, doncs, força contradictòria; sembla com si hagués intentat jugar amb dues baralles de cartes al mateix temps, les del comte i les de la ciutat. Immediatament després de la sentència i malgrat que ja era vassall del comte, havia anat a trobar els consellers de Barcelona per queixar-se del comte, donant a entendre que la justícia no feia per a ell, cosa que, naturalment, molestà al comte, i per reclamar l'ajut de la ciutat com a vassall seu. Per al·legacions posteriors sabem que la tesi que continuava essent vassall de la ciutat es basava en el fet que l'*alfaquí* no havia comptat amb l'antic senyor, la ciutat de Barcelona i que, per tant, l'avassallament al comte de Cocentaina no era vàlid; per això el comte havia d'insistir en el consentiment de Pere de Relat i els oficials d'Elx perquè l'*alfaquí* es fes vassall seu¹²¹.

Com l'*alfaquí*, també anà a Barcelona Amet Bauet, no sabem si per ajudar-lo. Igualment hi anà l'*ex-cadi* Alí Abençao, el cas del qual potser també s'havia tractat al gran tribunal de *cadis*. L'*ex-cadi* portava els documents que l'afectaven i una carta del batlle d'Elx. El comte advertia els consellers de la mala fe dels moros que els anaven a veure, als quals dedica qualificatius contundents -un és

¹¹⁹ AHCB, CC, L.L.C.O., X-26, f. 108 (1456, juny, 29).

¹²⁰ AHCB, CC, L.L.C.O., X-24, f. 96 (1454, juliol, 9).

¹²¹ AHCB, CC, L.L.C.O., X-27, ff. 106-107, ed. per MADURELL, *Mensajeros barceloneses*, doc.

una espurna de l'infern- tot comparant llur astúcia amb la d' Annibal, cosa que demostra que era un home culte:

“Se són llevats los qui no han justícia e van aquí a les vostres savieses per veure si poran usar de llurs acostumats engans morischs, punyint-los la natura africana de les estúcies de Aníbal, entre los quals va una purna de infern apellat Amet Bauet”

El comte confessava el seu enuig pels debats dels moros i el desig que acabessin aviat:

“Me han tant enujat que no veyg dia ni ora que.n sia fora”¹²².

Els consellers, que continuaven considerant l'*alfaquí* com a vassall seu, intentaren defensar-lo prop del comte i demanaren informació a València de com havien anat les coses en el gran procés. En la seva carta als consellers de 25 de maig, el comte indicava que, per estar ben informats, només els calia demanar a Pere de Relat com havien anat les coses. L'opinió que el comte tenia de l'*alfaquí* era pèssima; assegurava que no era vassall de Barcelona, com la ciutat creia, sinó seu, amb document fet davant de notari i *cadi*, amb les clàusules i obligacions acostumades, com ho sabia prou bé Pere de Relat¹²³.

Deia que feia vint anys, més o menys, que es féu vassall seu. Ell, el comte, l'havia ajudat i l'havia tret de la presó de València i n'era fermança davant la batllia general. Com que, l'any anterior, s'havia negat, en un primer moment, de fer-lo vassall seu, Mahomat Alhaig li donà fermances de mantenir el compromís de vassallatge. Segons el comte, tant Pere de Relat, com el batlle d'Elx, com els jurats o *vells* de la moreria volien que ell el tragués d'Elx i se l'endugués perquè sempre on era tothom acabava malavingut:

“atenent que lla on acostuma de aturar e practicar sempre zizànies e met scàndels...”¹²⁴.

¹²² AHCB, CC, L.I.C.O., X-24, f. 56 (1454, abril, 17. Oriola).

¹²³ AHCB, CC, L.I.C.O., X-24, f. 81 (1454, maig, 25).

¹²⁴ AHCB, CC, L.I.C.O., X-24, f. 81 (1454, maig, 25).

També el procurador i el batlle d'Elx i Crevillent estaven cansats de l'*alfaquí*. Els consellers insistien en les cartes a aquests oficials en el manament de defensar-lo i d'exigir la devolució de la seva filla, però l'*alfaquí* recusava els oficials com a sospitosos d'afavorir els seus enemics. Els oficials asseguraven ignorar el motiu pel qual els havia declarat sospitosos, però recomanaven que els consellers examinessin les cartes que els havien enviat anys abans, des que l'*alfaquí* residia a la moreria d'Elx i els documents que es conservaven en els armaris dels actes de la ciutat i podrien veure els treballs i les despeses que havia ocasionat, almenys 600 florins; a més, havia posat les persones dels oficials en perill, afrontant la ira del comte i del seu fill; justament quan l'estaven defensant amb força, l'*alfaquí*, ocultament, s'havia fet vassall del comte, com constava en acte públic que els trameteren, i arruïnà la defensa que feien d'ell, basada en el fur de Morvedre, pel qual ni el comte ni cap senyor no podia demanar els actes o procediments fets per un altre senyor amb el vassall ni treure'l de la seva jurisdicció. Fet el vassallatge de l'*alfaquí* al comte, aquest deia que els oficials de Barcelona no havien d'intervenir en les qüestions de l'*alfaquí*, i el mateix deia el batlle general. Els oficials de Barcelona explicaven que no havien intervingut en el lliurament de la filla de l'*alfaquí* al batlle general; foren coses acordades entre el batlle general, el comte i l'*alfaquí*, com a vassall del comte.

A part de les despeses i els maldecaps que havia causat, l'*alfaquí* havia sembrat la dissensió a la moreria, provocant la fugida de molts dels seus habitants:

“Ultra les grans discòrdies e disensions que en aquesta moreria per aquell són estades sembrades e vasalls fogits per causa sua”

Els oficials recordaven que altres llocs on havia viscut havien estat portats, igualment, *“en punt de perdició”* per la seva causa. A Elx també el *cadí* col·laborava en aquesta tasca de posar mal entre els membres de la moreria. L'*alfaquí* des de Barcelona, on era, li havia demanat informació sobre si els missatgers que la moreria havia enviat a la ciutat ho havien estat amb el consentiment de tothom. El *cadí* havia pres aquesta informació amb tan mala fe, que havia accentuat el malestar i el desig de molts veïns de canviar de lloc de residència. Contra el que s'havia dit quan havia estat recomanat per al càrrec, els oficials deien ara que era un home ignorant, incapaç d'administrar justícia

i que calia substituir-lo:

“aquesta vostra moreria està per aquesta rahó en via de despoblació, no sens càrrech del dit alcadi, qui de tots jorns tramet correus de malees e per la ignorància del dit alcadi, qui és tant poch sabent que justícia no.n pot hom administrar, de hon vostra senyoria hi deu provehir metent-hi alcadi”¹²⁵.

Com era habitual, l'opinió de l'aljama i consell de deu de Crevillent concordava plenament amb la del batlle. El 12 de juny de 1454, l'endemà de la carta escrita pels oficials als consellers, les autoritats de Crevillent escrivien ells també als consellers per defensar els oficials i acusar el *cadi* d'Elx. Deien que els missatgers de la moreria d'Elx i seus a Barcelona els havien informat que l'*alfaquí* Mahomat Alhaig demanava la substitució del procurador i del batlle, contra els quals havia llançat diverses acusacions. L'aljama i consell de Crevillent els defensà assegurant que eren ben regits i emparats pels dits oficials i que si l'*alfaquí* no era defensat era culpa seva, perquè s'havia fet vassall del comte. De qui demanaven la destitució era del *cadi*, que acusaven d'ignorància i malícia i el nomenament d'algú altre:

“algun bon moro de aquestes vostres moreries, car lo que hui hi tenits, la una per ésser ignorant, l'altra per ésser maliciós no s.i administra justícia, ans estam en algunes diversitats, e provehint la terra serà en pacífich esosech”¹²⁶.

L'aljama i prohoms de la moreria d'Elx també escriví als consellers amb paraules similars de suport als oficials i d'acusació contra l'*alfaquí* i contra el *cadi*, que significativament no figura entre els qui la trametien, com era normal abans:

“car lo seu viure [de l'alfaquí] no és als sinó metre zizànies e mals en los lochs hon viu, menaçants despoblacions, divisions e parcialitats, ensemps ab son jenre lo alcadi, lo qual vostra mercè fos de aquell mudar e revocar

¹²⁵ AHCB, CC, LL.C.O., X-24, f. 86 (1454, juny, 11).

¹²⁶ AHCB, CC, LL.C.O., X-24, f. 87 (1454, juny, 12).

del dit alcadiat e metre altre seria cosa que vostra senyoria ne seria servida e vostres pobles mils regits, car per sa ignorància e encara, pus verdaderament parlant, malícia, los dits pobles stan ab divisions e diversitats en gran culpa de aquell dit alcadi e del dit alfaquí, car segons per actes vostra senyoria pot ésser informada, los dits alfaquí e alcadi pochs dies són passats en aquesta moreria, jorn de nostra Pasqua, mogueren un avolot que portà tota la gent a punt de mort”.

L'aljama d'Elx afegia, a més, que la missatgeria que havien enviat responia a la voluntat de tots i que les informacions de l'*alfaquí* i del *cadi* afirmant el contrari eren falses i acabava el seu escrit demanant el bandejament del *cadi* i de l'*alfaquí* i anunciant que trametien còpia de l'acte sobre l'avalot del dia de la seva Pasqua, que acabem de mencionar i que hem comentat abans.

“Car mester seria que los dits alfaquí e alcadi, per lo servir vostre e aumentació de vostres rendes e sosech de vostres moreries, vostra senyoria los bandejàs e aquells no fosen ne habitasen en aquelles”¹²⁷.

El difícil deslliurament de la família de l'alfaquí

Malgrat les advertències i les crítiques dels oficials de Barcelona a Elx contra l'*alfaquí*, els consellers de Barcelona continuaren defensant l'*alfaquí*. Pel setembre de 1454, Mahomat Alhaig els agraià la seva ajuda i assegurava que si no fos per ells ja hauria caigut en mans del comte, com la seva muller, filla i fills (sense mencionar que era ell qui els havia posat en mans del comte), que eren presos en el castell d'Elda, malgrat les peticions fetes pels oficials d'Elx; com que el comte amenaçava amb mesures més fortes contra ells, l'*alfaquí* demanava als consellers que li procuressin la intercessió del rei de Navarra i els anunciava la visita del seu gendre, el *cadi*¹²⁸.

Els oficials d'Elx informaren els consellers de Barcelona, el mateix mes de setembre, de totes les diligències fetes per reclamar la família de l'*alfaquí*, fins i tot al rei de Navarra, lloctinent general del rei Alfons; només havien obtingut la resposta que eren vassalls del comte, però advertien que si es tirava endavant

¹²⁷ AHCB, CC, LL.C.O., X-24, f. 90 (1454, juny, 13).

¹²⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-24, f. 130 (1454, setembre, 6).

el procés costaria molt car a la ciutat. Sugerien als consellers que demanessin que els familiars de l'*alfaquí* fossin posats en mans d'un jutge, ja que es tractava d'una discussió de possessió de vassalls i comentaren que el comte de Cocentaina estava molt enfadat per la demanda que li feien de la muller i la filla de l'*alfaquí*, motiu pel qual havia trencat les negociacions d'altres afers¹²⁹.

Un mes després, però, el comte tornava a negociar i exigia, per deslliurar la muller i la dona de l'*alfaquí* que aquest li donés les 100 lliures que li havia promès i 1000 reals valencians de despeses, però com que l'*alfaquí* es negà a pagar aquestes quantitats per la seva família, l'afar continuà com estava¹³⁰.

Pel febrer de l'any següent, 1455, el comte de Cocentaina envià prop dels consellers el seu cosí germà Joan Llançol, canonge i paborde de la catedral de València i els trameté còpia del vassallatge que li havia prestat Mahomat Alhaig, tant "*en cristianesch com en morisch*", a fi que es convencessin de la seva raó i aprofità la credencial per assegurar que no volia que dos falsaris moros fessin malbé les bones relacions que havia tingut amb la ciutat, a la qual havia fet molts favors:

*"e dos reprovats falssaris moros ab sinistre informació, com és lur hus e costum, no basten a metre divisió hentre vosaltres e mi"*¹³¹.

Pel juny de 1455, el jutge i assessors de la causa sobre la muller i la filla de l'*alfaquí* dictaminaren que les mores eren vassalles del comte i que aquest les podia fer detenir i jutjar. Els advocats de la ciutat presentaren apel·lació a l'audiència reial, però mentrestant el comte s'endugué les mores a València, amenaçant de vendre-les i de fer batejar llurs fills, coses totes que segons els oficials d'Elx no podia fer havent-hi una apel·lació pendent:

*"dient que les mores vendrà e los fills farà fer christians e los trametrà a don Fferrando en Nàpols"*¹³².

Pel juliol arribà una altra informació a Barcelona sobre la situació a Elx. Es tractava ara de Joan Serradell, que inspeccionava els comptes de la percepció

¹²⁹ AHCB, CC, LL.C.O., X-24, f. 131 (1454, setembre, 6).

¹³⁰ AHCB, CC, LL.C.O., X-24, f. 148 (1454, octubre, 2).

¹³¹ AHCB, CC, LL.C.O., X-25, 13 (1455, febrer, 21).

¹³² AHCB, CC, LL.C.O., X-25, 49 (1455, juny, 13).

de les rendes en nom de la ciutat. Des del seu punt de vista d'administrador, Joan Serradell manifestà als consellers que l'*alfaquí*, "*aquest mal hom*", com el qualifica, era nefast per als interessos de la ciutat, pel que costava en processos; tal com els informà abans de sortir de Barcelona, ja havia costat 20.000 sous, i les despeses no cessaven; tant o més perjudicials eren les dissensions que provocava, que podien acabar amb la despoblació de la moreria¹³³.

Un altre punt de vista diferent era el del comte de Cocentaina. No sentia cap simpatia per l'*alfaquí*, més aviat el contrari, però s'havia fet vassall seu i defensava que ho era. Assegurava que l'havia acceptat a prec de Pere de Relat i els altres oficials de Barcelona i sostenia que Barcelona li havia de lliurar el seu vassall i a més havia de pagar una sèrie de penes en les quals havien incorregut els seus oficials per retenir el seu vassall sense comptar amb ell, és a dir, sense pagar els 300 florins de fiança de vassallatge durant cinc anys. Assenyalava que, si tenia presos la muller i els fills i filla de l'*alfaquí* era per garantir aquell pagament, ja que no es podia avassallar novament amb Barcelona sense desvassallar-se d'ell prèviament. La sentència pronunciada pels jutges li havia donat la raó, tant en primera com en segona instància, de manera que li semblava clar què havien de fer els consellers.

Segons el comte, tota la culpa del que havia passat la tenien els oficials de Barcelona, que no informaven degudament els consellers i ells eren també els responsables de la despoblació d'Elx, tema que sembla que havia estat comentat per alguna carta de la ciutat, atribuint-ne la responsabilitat al comte. També aquesta vegada, el comte adornava el seu escrit amb una referència històrica, aquesta vegada procedent de la Bíblia:

*"E no so yo lo despoblador de Elg, mas ells ab lurs divisions, malícies e parcialitats, car so cert que si alguna notable e bona persona, segons lo consell que Getró donà a Moysén, trametieu, no.ns discordàrem de res"*¹³⁴.

Era inútil, però, que les sentències fossin adverses, que els oficials a Elx advertissin els consellers de la mala fama de l'*alfaquí*, del seu historial conflictiu, dels diners que la defensa de la seva causa costava a la ciutat, una causa que ell havia embolicat a consciència fins a fer gairebé impossible que Barcelona la pogués guanyar, res de tot això no servia perquè la ciutat deixés de donar suport

¹³³ AHCB, CC, L.I.C.O., X-25, 71 (1455, juliol, 19).

¹³⁴ AHCB, CC, L.I.C.O., X-25, 108 (1455, octubre, 30).

a l'*alfaquí*, que devia tenir la virtut de la persuasió en grau superlatiu.

Pel febrer de 1456, una nova demanda vingué a complicar la situació de l'*alfaquí*. Els moros d'Asp que havien sortit com a fermances seus pels 300 florins que havia promès pagar el comte, si trencava el compromís de residència en aquest lloc, presentaren una reclamació a Elx contra ell, perquè estaven obligats a restituir-lo al comte sota pena de 1.000 florins. Els moros demanaren a les autoritats d'Elx que els fos lliurat Mahomat Alhaig, però el procurador i el batlle se n'excusaren amb la consulta que havien de fer als advocats de la ciutat; de tota manera, el procurador hagué de prendre l'*alfaquí* per evitar que fugís¹³⁵. El justícia, jurats i consell d'Elx, fermes partidaris de l'*alfaquí*, pretenien que fos alliberat sota fiança, dret que tenia segons els furs de València, però el procurador no volgué fer-ho fins a tenir el consell de l'advocat de València, que aconsellà mantenir la presó¹³⁶. Però aquesta precaució tampoc no serví de gran cosa, perquè a mitjan març ja havia fugit i es creia que havia anat a Barcelona¹³⁷.

Efectivament, Mahomat Alhaig havia arribat a Barcelona i allà parlà tan malament del procurador com pogué, de tal manera que Ferrández de Mesa hagué de justificar la seva decisió d'empresonar-lo i enviar a la ciutat els documents dels consells donats pels juristes¹³⁸.

Poc després, el mes de juny de 1456, el comte de Cocentaina, malgrat que hi havia litigi pendent, s'endugué a Nàpols la muller de l'*alfaquí*, un fill, una filla, casada amb el *cadi*, i el fill del *cadi*¹³⁹. Allà, el missatger de la ciutat de Barcelona prop del rei, Pere Boquet, hagué de reclamar-los per encàrrec dels consellers.

Pel febrer de 1457, Mahomat Alhaig anà a Nàpols amb cartes dels consellers per al rei i per al missatger. Trobant-se ja a Itàlia, un gran terratrèmol assolà el regne i hi moriren la seva muller i el fillet de la seva filla, que es trobaven al castell de Sant Elm de Nàpols; la filla i el fill de l'*alfaquí*, malgrat que resultaren ferits, sobrevisqueren a la catàstrofe; sembla que el comte els mantenia amagats i els traslladava sovint d'un lloc a l'altre. El missatger de Barcelona obtingué que fossin posats sota segrest del rei i féu guiar i assegurar l'*alfaquí* perquè el

¹³⁵ AHCB, CC, *L.L.C.O.*, X-26, 25 (1456, febrer, 11).

¹³⁶ AHCB, CC, *L.L.C.O.*, X-26, 46 (1456, febrer, 11).

¹³⁷ AHCB, CC, *L.L.C.O.*, X-26, 50 (1456, abril, 2).

¹³⁸ AHCB, CC, *L.L.C.O.*, X-26, 100 (1456, juny, 9).

¹³⁹ AHCB, CC, *L.L.C.O.*, X-26, 108 (1456, juny, 29).

comte de Cocentaina amenaçà de fer-lo prendre; segons ell, tota la família eren captius i deia que tenia dues sentències sobre aquesta qüestió, però la gent de la cort, malgrat el gran poder que tenia, comentaven que havia fet mal fet de portar-los allà; el rei confià el coneixement d'aquesta causa a Ramon de Palomar; per aquest motiu, el missatger de Barcelona demanà documentació sobre els processos anteriors, perjudicis ocasionats a la ciutat i la legislació valenciana sobre els moros; el 30 de maig de 1458, quan ja el comte de Cocentaina havia mort, el rei decidí que l'*alfaquí* i els seus fills fossin tornats a Catalunya i que fos jutge de la causa el governador de Catalunya; Pere Boquet comentava que no es podia demanar una solució millor per a la ciutat¹⁴⁰. Finalment, doncs, el que quedava de la desafortunada família de l'*alfaquí* pogué tornar a Catalunya; de moment, no tinc notícies de com acabà el procés que havia d'ésser vist pel governador general de Catalunya però suposo que al final pogueren tornar tots a Elx.

El descrèdit del cadí Axer Abenzacaria i unes eleccions conflictives a la moreria.

Ja hem vist que, des de l'any 1454, el *cadí* recollia moltes crítiques. Pel març de 1455, les aljames d'Elx es queixaren als consellers de Barcelona perquè havien concedit al *cadí*, Axer Abenzacaria, l'escrivania de l'*alfarrassament*, o estimació dels fruits de l'horta, que era una prerrogativa de les aljames. Aprofitaren l'ocasió per criticar el *cadí* i per demanar que els que no se'n fiessin poguessin confiar a un altre *cadí* de la comarca la confecció de llurs documents i dots o "*acidacs*".

“E lo dit alcadi sia persona malvolguda amb la major part de la gent de la dita moreria (...) que aquell que haurà per sospitós al dit alcadi e sos fets, axí en fer cartes e acidachs, puxa elegir altre alcadi de aquesta partida, aquell que ben vist li sia”¹⁴¹.

¹⁴⁰ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-27, f. 35-36 v., 83-84, 106-107 i X-28, ff. 80-81, ed. per MADURELL, *Mensajeros barceloneses*, docs. 503, 506, 509 i 535. Sobre la mort del comte de Cocentaina cf. doc. 525.

¹⁴¹ AHCB, CC, *Ll.C.O.*, X-25, 18 (1455, març, 12).

Pel juny, el *cadi* marxà a Barcelona per parlar amb els consellers, sense dir res als oficials d'Elx, els quals s'afanyaren a prevenir-los de les mentides que els explicaria, com de costum; asseguraven que només aconseguia afegir més dissensions de les que ja havia creat a l'aljama; els comentaris dels oficials indiquen que les relacions amb ell eren francament dolentes¹⁴². No sabem si aquest suposat viatge del *cadi* a Barcelona fou realitzat o només fou una desaparició momentània. Era present a la moreria el dia de les eleccions, el 24 de juny, i llevat que se n'hagués anat uns quants dies abans del 13 de juny, data de la carta que acabo de comentar, no tenia temps d'anar i tornar. És segur, en canvi, que hi anà passades les eleccions.

Les eleccions de l'aljama es feien per Sant Joan i aquell any foren accidentades. Les autoritats de l'aljama, que ja s'ho esperaven perquè sabien que l'*alfaquí* i el batlle convocaven la gent de la moreria perquè els ajudessin, demanaren al batlle que hi anés per donar-los seguretat i evitar incidents. El batlle hi anà amb notari i testimonis. Féu fer la crida pels llocs acostumats que tots els moros entressin a la mesquita per fer l'elecció, bé que una part s'avalotà a causa dels moviments del *cadi* i de l'*alfaquí*. El batlle hagué d'assossegar-los per fer possible l'elecció. Tal com estava prescrit, l'aljama nomenà quatre bons homes i digué que, si el poble ho creia convenient, podien millorar aquesta proposta. La major part digueren que eren bons homes, però el *cadi* i alguns altres digueren que ells en nomenarien altres quatre i que els que tinguessin més vots fossin escollits. La gent es tornà a avalotar i calgué calmar-la. El batlle ordenà que cadascú donés el seu vot al notari i que ell triaria dos dels que tinguessin més vots.

No sembla, doncs, que fos seguida estrictament l'ordinació feta pels consellers de Barcelona, segons la qual aquests quatre prohoms proposats pels prohoms cessants només havien de posar en cèdules els noms dels elegibles, que anaven en un sac, d'on n'eren elegits altres quatre, dels quals havien de sortir els dos jurats o *vells*. Potser per la sensació que hi podia haver disturbis, sembla que un dels passos de l'elecció fou suprimit

Fet l'escrutini, els homes proposats per l'aljama obtingueren 33 vots i els proposats pel *cadi* només 8. A la vista d'aquest resultat el *cadi* presentà una provisió dels consellers, demanada en algun dels seus viatges, potser el darrer

¹⁴² AHCB, CC, LL.C.O., X-25, 49 (1455, juny, 13):

viatge secret, que modificava un sol punt del que s'havia fet: el que es referia a qui havia de comptar els vots, que segons aquesta nova provisió havia d'ésser el *cafi*, en comptes del notari. Es tractava d'un recurs per invalidar una elecció desfavorable i mirar de falsificar-ne una altra, però el batlle advertí que la provisió havia d'haver estat presentada al començament i no llavors i ordenà que l'elecció continués. Molts digueren que no consentirien que el *cafi* escrivís els vots perquè potser els falsejaria, com havia fet amb altres coses.

Mentre durava l'altercat es presentaren a la mesquita el justícia i els jurats de la vila, amb altres cristians, que hi anaven a petició del *cafi* i de l'*alfaquí*. L'aljama protestà perquè mai les autoritats cristianes, fora del batlle, no havien estat presents a les eleccions. El batlle s'afanyà a continuar el procediment d'elecció perquè tingué por que si continuava l'avalot i els moros començaven a treure armes, podria ésser que s'escampés per la vila el rumor que els moros mataven els oficials cristians i que s'acabés amb un saqueig de la moreria. Així, doncs, escollí dos dels quatre noms proposats que havien tingut més vots i els féu jurar com a *vells*. Tothom s'assossegà i el justícia i els jurats se n'anaren a la vila.

El batlle manifestà als consellers que, si ells no hi posaven remei, el *cafi* i l'*alfaquí* provocarien aldarulls a la moreria i despoblació, com s'havia esdevingut a Almudaina, que es despoblà del tot, mentre que a Elx ja ho hauria aconseguit si el procurador i ell no s'haguessin esforçat a evitar-ho¹⁴³.

L'aljama també exposà als consellers com havia anat l'elecció, de manera molt més breu, però expressiva:

*“lo dit alcadi e alfaquí avollotaren lo dit poble en forma que tot lo poble se volch matar, sinó per lo bon esforç del vostre batle, que s.i trobà, no fora menys de gran escàndel. Los dits alfaquí e alcadi no àn cessat tractar, ginar e mesclar tro portar crestians que.ls fan vallenga als ajusts que fan, en forma que per los avollots que són estats principiats contra nossaltes donar causa de sinistre”*¹⁴⁴.

¹⁴³ AHCB, CC, L.I.C.O., X-25, 58 (1455, juny, 30).

¹⁴⁴ AHCB, CC, L.I.C.O., X-25, 57 (1455, juny, 30).

Les dissensions internes de l'aljama d'Elx, causa de despoblament

Les dissensions dins de l'aljama coincidiren amb un període difícil. L'any 1448 havia estat d'una gran secada a aquelles terres i també ho fou l'any 1449, raó per la qual la collita de 1448 havia estat dolenta i també s'esperava que ho fos la de 1449. Tant per aquesta causa com per la guerra amb Castella, que havia començat l'any 1445, que no era de grans accions però provocava incidents a la frontera, hi havia carestia a les comarques meridionals valencianes. Des del març de 1449 els *vells* i l'aljama d'Elx es queixaven de dificultats econòmiques i demanaven pròrroga en els pagaments a fer a la «senyoria», és a dir, a Barcelona. El procurador i el batlle d'Elx corroboraven, en les seves cartes, les dificultats provocades per la secada i la consegüent carestia, i també per la guerra, que a vegades els tocava directament, com llavors, amb la captura per part d'almogàvers castellans, de dos moros de Crevillent, que haurien de rescatar¹⁴⁵.

Aquestes dificultats externes a la pròpia moreria s'afegiren al deteriorament produït per les dissensions internes, que trencaren la cohesió de l'aljama i ocasionaren grans despeses, a causa de les missatgeries enviades a Barcelona per ambdues parts per a intentar convèncer els consellers de les pròpies raons. Aquestes despeses, distribuïdes mitjançant *alfardes* extraordinàries entre els membres de la comunitat, en el context de secada i guerra que he comentat, obligaren alguns sarraïns a traslladar el seu domicili a altres localitats veïnes com Oriola, Albaterra i La Daia, perquè aquestes càrregues, afegides a les de la senyoria, sobrepassaven allò que podien pagar.

Pel febrer de 1449, el desaveïnament dels moros començava a preocupar; de moment, hom només hi veia una contradicció d'interessos entre l'antic lloc de residència i el nou per causa dels impostos que havien de pagar els moros desaveïnats i el dret o no de conservar cases i heretats a l'antic lloc de domicili. Els consellers de Barcelona havien redactat una ordinació perquè els moros desaveïnats venguessin els béns que tenien a Elx en el termini de dos mesos; si no ho feien, els béns serien confiscats, però l'aljama, segons la carta que adreçà als consellers de Barcelona el 22 de març del mateix any, hi trobà a faltar una referència a l'obligació dels desaveïnats de pagar la part que els corresponia en les taxes o talles que es repartien entre els veïns per tal d'eixugar els deutes de

¹⁴⁵ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 46 (1449, març, 20) i 54 ([1449], març, 24).

l'aljama per les rendes de senyoria i per les despeses de la comunitat. L'aljama no era partidària de fer vendre els béns als que s'havien desaveïnat, perquè afirmava que impediria que tornessin, però volia fer execucions en aquests béns per a cobrar les taxes abans esmentades. L'aljama vetllava així pels seus interessos directes, és a dir, per cobrar les quantitats que li eren degudes i que, si no es cobraven, revertirien sobre els altres membres de la comunitat, mentre que la ciutat mirava cap al futur i volia que els béns dels que havien marxat poguessin beneficiar a nous pobladors moros que s'establissin a la vila. Segons l'aljama, Ramon Savall, llavors conseller en cap de Barcelona¹⁴⁶, que havia visitat Elx l'estiu de 1448¹⁴⁷, i també el jurista de la ciutat Macià Cardona eren favorables a la tesis de l'aljama, mentre que el procurador i el batlle d'Elx per la ciutat hi eren contraris perquè, deien maliciosament les autoritats dels moros d'Elx, volien mantenir bones relacions amb Oriola; els sarraïns demanaven perquè, si Oriola defensava els seus moros, Barcelona no els defensava a ells¹⁴⁸.

El mateix dia que l'aljama exposava per carta la seva opinió sobre les ordinacions enviades pels consellers, també feren el mateix el regent de la procuració i el batlle d'Elx. Els consellers havien demanat el seu parer sobre les ordinacions enviades; si els semblaven bé les havien de publicar mitjançant crida per la vila, però si els semblava que no s'ajustaven als furs del regne o als costums seguits per altres senyors de moreries, havien de rectificar-les i tornar-les a enviar a Barcelona per a la seva ratificació. Segons els oficials, els furs del regne preveïen que *"si algun moro estadant de algun lloch se mudarà en altre lloch, lo senyor del lloch o del castell li pot tolre tot quant atroparà que aje dins los térmens del lloch on se mudarà"*. Això era aplicable si el moro es mudava sense pagar els seus deutes al senyor d'on era veí primer. En aquest cas, passat un mes, havia d'ésser remès pres al primer senyor, el qual el podia retenir fins que pagués el que devia. Si el segon senyor no volia remetre el moro, havia de pagar una multa de 1.000 sous, a més del deute del moro i les despeses ocasionades.

Els oficials d'Elx afegien que si els moros d'Elx marxaven comptant i pagant el que deguessin al senyor, però mantenien cases i heretats a la vila i al terme,

¹⁴⁶ JOAN-FRANCESC BOSCA, *Memorial històric*, edició a cura de SOBREQUÉS I CALLICÓ, J., Barcelona, Associació de Bibliòfils de Barcelona, 1977, p. 82.

¹⁴⁷ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 59 (1449, març, 30). GARRIDO, "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona", p. 19.

¹⁴⁸ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 48 (1449, març, 22).

les continuaven conreant i en treien els fruits sense pagar al senyor, això era una mena de furt contra la senyoria. Si el senyor posseïa el mer imperi del lloc i la jurisdicció alta i baixa, com era el cas de la ciutat de Barcelona, podia fer ordinacions; els oficials aconsellaven que s'afegís que els moros que marxessin només podrien recuperar els béns que posseïen a la vila amb llicència del senyor, però de tota manera havien ordenat publicar les provisions dels consellers mitjançant una crida a la vila i a la moreria. Afegien que no les feien publicar a Crevillent, ja que els moros d'aquest lloc no podien canviar de domicili, a causa de la condició imposada pel rei, a prec de la ciutat, per a la remissió de l'assassinat de Genís Sadorní, alcaid del castell, i de la seva muller, que havien estat trobats morts al castell, l'any 1424. A més, els moros de Crevillent no podien canviar de domicili per altres causes, la més important de les quals era les grans quantitats de derreratges que devien dels anys 1437 i 1438, 20.000 sous, que els havien estat condonats si no canviaven de domicili, cas en el qual haurien hagut de pagar la part que els correspongués.

El procurador i el batlle d'Elx creien que era convenient per a la ciutat poder posar un nou vassall moro a les cases i a les heretats "*magramines*", és a dir, les propietats de l'horta que pagaven el dret del "*magram*", en el lloc dels moros que marxaven, a fi que paguessin les rendes com els altres veïns.

En aquell moment, els moros que havien marxat a Oriola eren només tres casats i Oriola els defensava assegurant que podien conservar les cases i heretats que tenien en aquesta ciutat, pagant-ne només el "*magram*". Els moros no volien pagar la talla que l'aljama els havia assignat per la part que els corresponia en les *alfardes* de l'any anterior, que pujava a 350 sous¹⁴⁹.

Pel juny, uns quants casats més de moros es desaveïnaren d'Elx i es feren vassalls dels llocs d'Albatera i de la Daia, aldees d'Oriola; al·legaven que no podien pagar les rendes degudes al senyor i que el col·lector els perseguia perquè paguessin; a més es queixaven perquè havien de pagar moltes despeses de la moreria i de missatgeries. La pèrdua de pobladors moros començava a preocupar els oficials d'Elx, que decidiren concedir moratòria de la paga de Nadal als moros que tinguessin dificultats econòmiques¹⁵⁰. Segons els *vells* de l'aljama, pel juny els casats que havien marxat ja eren deu i també demanaren moratòria en el pagament d'impostos a causa de les dificultats econòmiques

¹⁴⁹ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 49 (1449, març, 22).

¹⁵⁰ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 112 (1449, juny, 16).

que passaven per la secada, la carestia i les despeses que els ocasionava el plet amb el *cadi*¹⁵¹.

Pel juliol, els casats que havien marxat ja eren divuit. Gabriel Serradell, lloctinent del col·lector de les rendes i responsable, segons l'aljama, de la "congoixa" que feia marxar els moros, donà la seva versió de les causes de l'èxode, per tal d'exonerar-se de tota culpabilitat. Segons ell les causes eren tres: l'afecció dels moros als canvis de senyoria, la gran secada que es patia, que els feia buscar llocs amb més aigua, i els ajuts econòmics que rebien als llocs on s'establien:

«Los moros són de tal qualitat que cadaldia volrien mudar senyor e per tant, com en esta terra ha gran temps no ha plogut, en manera que haja fet profit, ells vehent lo temps sech, cerquen la terra abundosa de aygües e han trobat en l'orta de Oriola, prop del riu, alguns senyors de terres, als quals los han prestat dinés e ls han fet de gran sorts per avassallar-se ab ells e aquests són stats XVIII cases. Per semblant manera se n'han anats de la Vall d'Elda e de Novelda e Azp; lur pràtica és tal, mudar-se sovent».

Gabriel Serradell feia memòria als consellers que havien estat concedides moratòries als moros que no podien pagar i que alguns moros li havien dit que no era per les rendes de la senyoria que marxaven sinó per les despeses extraordinàries de l'aljama. Hi havia, a més, un problema amb el sistema de col·lecta, ja que el consell de la vila es quedava amb el salari del col·lector i deixava a aquest un percentatge molt petit, per la qual cosa havia d'intentar de cobrar de tothom, rics i pobres, per sortir-se'n, llevat que es decretés moratòria; havia parlat al Consell d'aquest problema però no en volia saber res¹⁵².

Els consellers de Barcelona es lamentaren, en carta a l'aljama, del desaveïnament dels moros perquè la ciutat "no acostuma de fer vexació alguna a sos vasalls ni ls demana alguna cosa extraordinària, ans es contenta de ses rendes i drets". Els *vells* de l'aljama reconeixien que no tenien queixa de la senyoria de Barcelona, ni del procurador ni del batlle, però sí que estaven descontents que no els haguessin cregut en les queixes que tenien contra el *cadi*, cosa que els havia ocasionat despeses valorades en 10.000 sous. Totes aquestes despeses, la secada i la pressió del col·lector per cobrar havien empès

¹⁵¹ AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 121 (1449, juny, 24).

¹⁵² AHCB, CC, LL.C.O., X-19, f. 134 (1449, juliol, 20).

els sarraïns a marxar. Com que a l'horta d'Oriola els havien deixat diners per pagar els deutes, no podrien tornar a Elx si abans no retornaven el préstec rebut. Segons els *vells*, en aquests llocs no pagaven més que el delme i drets de "terratges" dels blats que collissin¹⁵³.

Els jurats d'Elx també s'havien preocupat pels desaveïnament que es registraven a la moreria i, per aquesta causa, ordenaren recollir informació sobre els motius que havien induït els moros a marxar, demanant l'opinió a diversos testimonis. L'informe fou llegit en una reunió del Consell de la vila i Pere Codines, lloctinent de receptor de les rendes, en demanà una còpia, com a persona interessada en el tema, i l'envià als consellers de Barcelona el 7 d'agost de 1449. Per la seva banda, els jurats de la vila no comentaren aquesta informació als consellers de Barcelona fins al mes de setembre¹⁵⁴. Aquest informe és un dels dos que s'han conservat sobre la qüestió; un altre fou tramès a Barcelona pels oficials de la vila d'Elx; tots dos informes foren escrits el mes de juny i han estat publicats i analitzats per Roser Salicrú. Contenen les declaracions dels implicats, que al·ludeixen a tots els punts que hem comentat fins ara com a motius de la marxa i es queixaren, també, de l'actuació de les autoritats de l'aljama i directament de l'*alfaquí*¹⁵⁵. Les actes del Consell d'Elx fan al·lusions a aquest informe i als motius pels quals sarraïns marxaven d'Elx i s'establien a Oriola¹⁵⁶.

Pere de Relat intentà negociar amb la ciutat d'Oriola, des del mes de desembre de 1449 per tal de trobar una solució al litigi pels moros d'Elx que havien estat acceptats com a veïns a Oriola. Els moros que s'havien desaveïnat continuaven vivint la major part de l'any amb les seves famílies a Elx, on conreaven les terres que tenien sense pagar els drets acostumats i no volien vendre-les; el procurador deia que tots els moros d'Elx voldrien marxar per obtenir unes condicions semblants¹⁵⁷.

Els enemics de la ciutat de Barcelona a la frontera meridional feien córrer, l'any 1450, que la despoblació de la moreria d'Elx perjudicava el rei, que n'era el senyor, i que la ciutat de Barcelona hauria d'indemnitzar-lo amb el pagament de 10.000 florins cada any¹⁵⁸.

¹⁵³ AHC B, CC, LL.C.O., X-19, f. 136 (1449, juliol, 23).

¹⁵⁴ AHC B, CC, LL.C.O., X-19, ff. 141 (1449, agost, 7) i 164 (1449, setembre, 9).

¹⁵⁵ SALICRÚ, *Sarraïns desaveïnats d'Elx*.

¹⁵⁶ HINOJOSA, *La moreria de Elche en la Edad Media*, pp. 29-30.

¹⁵⁷ AHC B, CC, LL.C.O., X-19, f. 208 i X-20, f. 8 (1450, gener, 13).

¹⁵⁸ AHC B, CC, LL.C.O., X-20, f. 275 (1450, novembre, 10).

No insistiré més en els desaveïnaments que ja he comentat, com el de la família de l'*alfaquí*. Convé afegir només que afers externs a Elx, com l'avalot contra la moreria de València del juny de 1455, també tingué repercussions negatives per a la població de la moreria il·licitana. Per por, alguns moros marxaren a terres del comte de Cocentaina, on se sentien més segurs perquè no hi havia cristians¹⁵⁹. Aquesta tendència fou força general als diversos estats de la Corona catalano-aragonesa cap a la fi del segle XV.

Epíleg. El cessament del cadí Axer Abenzacaria.

El *cadí* Axer Abenzacaria fou finalment cessat, sembla que l'any 1458, i fou nomenat un nou *cadí*; pel novembre de 1457 aquest cessament encara no es devia haver produït perquè era lloctinent de *cadí* Çaat Abenzacaria, que devia ésser germà seu¹⁶⁰.

Després de la destitució d'Axer Abenzacaria, li fou obert procés i hom pogué comprovar llavors que havia fet molts fraus en l'administració de les rendes en perjudici de la ciutat i que havia redactat documents falsos; fou arrestat i fugí amagadament. Un informe redactat per l'aljama d'Elx afegia que havia intentat fer-se vassall d'Albatera, però que el senyor del lloc no l'havia volgut. S'havia refugiat llavors a Crevillent, amb el consentiment del lloctinent de procurador, i de nit anava a Elx, armat amb una ballesta, per amenaçar a tothom. Malgrat la seva destitució, l'ex-*cadí* no deixà d'intrigar i anar a visitar els consellers de Barcelona, amb una missatgeria que tenia el favor del lloctinent de procurador però no pas de l'aljama, que hagué d'enviar una altra missatgeria tot darrera¹⁶¹. Canviaven les persones, però els problemes i els mètodes per afrontar-los subsistien.

També canvià el procurador d'Elx i Crevillent. Entre el comte de Cocentaina, que en demanà la destitució, perquè el feia responsable dels litigis amb Barce-

¹⁵⁹ AHCB, CC, LL.C.O., X-25, f. 52 (1455, juny, 15).

¹⁶⁰ GARRIDO I VALLS, J.-D., *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica. IV Col·loqui d'Onomàstica valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica (1995)*, LXX-LXXI, Ontinyent, 1997, pp. 500-502, on publica un interrogatori davant del lloctinent de *cadí* de la moreria d'Elx, a causa d'un incident entre noiets, de l'AHCB, *Baronies* XII-24.

¹⁶¹ AHCB, CC, LL.C.O., X-22, f. 98 (sense data). És una súplica de l'aljama d'Elx als consellers de Barcelona, que ha d'ésser de 1458 o 1459 per les persones que hi són esmentades. Es troba mal col·locada on és.

lona¹⁶², l'*alfaquí*, que també havia anat a Barcelona a malparlar d'ell, i el justícia i jurats d'Elx, que eren enemics seus de feia temps, i les lluites de bàndols que agitaren la vila d'Elx l'any 1456, els consellers de Barcelona cessaren finalment Joan Ferràndez de Mesa i nomenaren un nou procurador, el barceloní Francí Bussot, el 14 de desembre de 1456¹⁶³. Foren inútils, doncs, les cartes dels *vells* i aljama de Crevillent i dels d'Elx, que manifestaren la seva satisfacció per la manera com el procurador Joan Ferràndez de Mesa i el batlle Antoni Balaguer els havien regit i la defensa que el mateix interessat féu de la seva gestió¹⁶⁴. Alguns mesos després, el 7 de setembre de l'any 1457 els consellers nomenaren un portantveus de senyor a Elx i Crevillent, el qual marxà cap a Elx el dia 10 del mateix mes¹⁶⁵.

No he analitzat la documentació dels darrers temps de la senyoria de Barcelona sobre Elx i Crevillent, però sembla que l'enfrontament amb el comte de Cocentaina i altres problemes continuaren.

Conclusions

De la rocambolesca història de l'*alfaquí* en podem treure algunes conclusions: que les aljames sarraïnes experimentaven lluites internes pel poder com els municipis cristians i una influència notable de l'organització municipal cristiana contemporània. Que, en el segle XV, la comunitat islàmica es trobava molt influenciada, en les localitats de població mixta, per la comunitat cristiana. Era freqüent que els moros que volien aconseguir el poder o mantenir-lo busquessin aliances entre els cristians. Que els moros canviaven de domicili d'un lloc a un altre no solament en funció de l'esperança d'una millor situació econòmica sinó també per fugir de les dissensions internes que enrarien l'ambient dins d'algunes moreries i n'arruïnaven l'economia; les discussions ocasionaven grans despeses en missatgeries, en advocats etc. Que els moros apreciaven els llocs regits per una senyoria forta que els defensés amb decisió i sense contemplacions. Des d'aquest punt de vista el regiment de Barcelona no era bo, perquè no es feia respectar pels veïns bel·licosos, que gosaven fer cavalcades pel seu territori sense que la ciutat respongués amb mesures similars.

¹⁶² AHCB, CC, L.I.C.O., X-27, f. 347 r. - v., ed. per MADURELL, *Mensajeros barceloneses*, doc. 531; GARRIDO, "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona", pp. 25-26.

¹⁶³ GARRIDO, "Elx i Crevillent sota la senyoria de la ciutat de Barcelona", p. 25.

¹⁶⁴ AHCB, CC, L.I.C.O., X-26, ff. 112, 113 i 116 (1456, juliol, 17, 18 i 20).

Ja he dit que el senyoriu era massa lluny de la ciutat perquè aquesta pogués ensenyar les dents com ho hauria fet a Catalunya. Aquest punt dèbil resultava compensat per un règim fiscal comprensiu que no imposava percepcions extraordinàries i que generalment atorgava moratòries quan hi havien dificultats. La comprensió era tanta que sembla que els vassalls es repenjaven excessivament en les dificultats, reals o sovint preteses, per tal d'allargar les moratòries i fer-les permanents. La llunyania feia també que algunes situacions conflictives s'allarguessin més del que era lògic, especialment quan calia canviar certes persones que ocupaven càrrecs. Cap decisió important no es prenia sense consultar a Barcelona, per això les solucions s'allargaven i resultava impossible una resposta immediata als atacs o als desafiaments. Finalment, cal dir que la història de la lluita pel poder de l'*alfaquí* il·lumina molts aspectes del funcionament intern de l'aljama, com a entitat local, i de la societat islàmica sotmesa al domini cristià, en els darrers temps de la seva existència.

¹⁶⁵ *Manual de Novells Ardots*, II, p. 273.